

Utvärdering av försöksverksamhet med spetsutbildning

Dokumentdatum: 2019-04-10

Diarienummer: 5.1.3-2018:799

Linda Jervik Steen

Förord

Skolverket vill tacka alla elever, lärare, rektorer och huvudmän som generöst har bidragit med sin tid och erfarenhet till denna utvärdering av försöksverksamheterna med spetsutbildning.

Skolverkets avdelning för analys har genomfört utvärderingen i samarbete med medarbetare från läroplansavdelningen och enheten för skoljuridik.

Stockholm, april 2019

Peter Fredriksson
Generaldirektör

Linda Jervik Steen
Undervisningsråd

Sammanfattning.....	3
Inledning.....	5
Försöksverksamheternas syfte	5
Skolverkets tidigare uppföljning	5
Metod.....	5
Definitioner.....	7
Disposition.....	7
Likheter och skillnader mellan spetsutbildning i högstadiet och gymnasieskolan	9
Antagningsprov och urval av elever.....	10
Är utbildningarna riksrekryterande?	10
Vad är det som är spetsen i spetsen?.....	11
Samarbete med gymnasieskola respektive högskola	11
Elevernas fortsatta studier	12
Skolornas samlade bild.....	13
Spetsutbildning i teknikvetenskap.....	14
Elevröster om spetsutbildning.....	15
Sammanfattning	15
Eleverna söker större utmaningar och drivs av ett intresse för ämnet	15
Spetsutbildning ger eleverna möjlighet att utvecklas så långt som möjligt.....	16
Eleverna är nöjda med spetsutbildningen	17
Spetsutbildningen skapar en främjande studiemiljö.....	20
Utbildningssystemet är inte anpassat för elever från spetsutbildning	22
Elever på spetsutbildning uppskattar blandningen av elever	22
Förändringar i gymnasieskolan som påverkar spetsutbildningen.....	24
Gymnasireformen 2011.....	24
Särskilda varianter inom nationella program i gymnasieskolan.....	24
Meritpoäng vid tillträde till högre utbildning.....	24
Gymnasieelevers möjligheter att läsa kurser på högskolenivå.....	25
Slutsatser	26
Elever har rätt att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling.....	26
Spetsutbildning är inte bara mer avancerade uppgifter	26
Skolverkets bedömning av försöksverksamheterna.....	27
En permanentning kräver förändringar i utbildningssystemet.....	28
Referenslista	30

Sammanfattning

Försöksverksamheten med spetsutbildning har pågått i snart tio år i gymnasieskolan och sju år i grundskolan. Skolverket har i enlighet med förordningarna¹ följt upp och utvärderat försöksverksamheten sedan starten.

Den här redovisningen bygger på enkäter till rektorer och huvudmän, en intervjustudie med elever, en registeruppföljning av elever läsåren 2016/17 och 2017/18 samt kortare telefonintervjuer med rektorerna för de utbildningar i teknikvetenskap som startade läsåret 2018/19.

Rektorernas och huvudmännens svar i de senaste enkäterna skiljer sig inte från svaren i Skolverkets tidigare redovisningar. Skolorna har sedan flera år hittat en organisation och ett arbetssätt för spetsutbildningen. Skolorna har överlag positiva erfarenheter av spetsutbildningen och ser det som en bra möjlighet för eleverna. Flera skolor, både gymnasie- och grundskolor, lyfter att spetsutbildningen kostar mer än motsvarande utbildning. De extra kostnader som spetsutbildningen har är direkt kopplade till undervisningen. De deltagande gymnasieskolorna lyfter också att spetsutbildningen fortfarande är en försöksverksamhet, vilket skapar en osäkerhet vid planering och försvårar möjligheten till långsiktiga investeringar i utbildningen.

De elever vi intervjuat är nöjda med sitt val att läsa spetsutbildning. Eleverna berättar att de sökte sig till spetsutbildning för att de vill ha mer utmaningar och få fördjupa sig i ett ämne. Spetsutbildningen är en möjlighet för elever med samma intresse men olika bakgrund att mötas.

Eleverna är överens om att studiemiljön på spetsutbildningen är mycket god och att den skapas av att lärare och elever möts i ett gemensamt intresse. Eleverna vi intervjuat är generellt mer nöjda med att läsa en spetsutbildning på gymnasial nivå jämfört med på högstadiet. Eleverna berättar att övergången från spetsutbildning i högstadiet till gymnasieskolan inte fungerar sömlöst, de elever som redan läst gymnasiekurser får håltimme istället för fortsatta utmaningar.

I elevintervjuerna framkommer att eleverna upplevt att skolan inte har klarat att möta deras behov. Spetsutbildningar eller en annan liknade utbildning kan vara lösningen för hur även de högpresterande eleverna ska kunna nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling. Det är tydligt att det uppstår synergieffekter när elever och lärare med ett gemensamt intresse sammanförs. Det kan inte ersättas av att enstaka elever i en vanlig klass får några mer avancerade uppgifter.

Försöksverksamheterna har pågått under en lång tid. Skolverket föreslår att regeringen nu fattar beslut om framtiden för försöksverksamheten. Vi bedömer att det inte finns några hinder för att permanenta försöksverksamheten, under

---

¹ Förordning (2008:793) om försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning och förordning (2011:355) om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser.

förutsättning att de problem med regleringarna som framkommit i denna och tidigare redovisningar hanteras. Regeringen behöver dock överväga hur spetsutbildningen passar in i skolväsendet och ta hänsyn till att utbildningen innebär ökade kostnader för huvudmännen. En permanentning bör beslutas i god tid så att huvudmän och berörda myndigheter har tid att förbereda sig.

Inledning

Försöksverksamheten med spetsutbildning är inne på sitt tionde år i gymnasieskolan och sjunde år i grundskolan. Skolverket har i enlighet med förordningarna följt upp försöksverksamheterna årligen och sedan 2017 redovisat vart annat år. I enlighet med förordningen (2008:793) har Skolverket samrått med Universitetskanslersämbetet (UKÄ) om de delar som rör försöksverksamheten i gymnasieskolan.

Försöksverksamheternas syfte

Syftet med försöksverksamheterna är att erbjuda elever att läsa en utbildning med särskild fördjupning och breddning inom ett ämne eller ämnesområde. Elever som läser en spetsutbildning ska också erbjudas möjlighet att läsa en eller flera kurser på nästa nivå i utbildningssystemet. Elever i högstadiet ska alltså erbjudas möjlighet att läsa en eller flera gymnasiekurser och elever i gymnasieskolan ska erbjudas möjlighet att läsa en eller flera kurser på högskolenivå.

Skolverkets tidigare uppföljning

Skolverket har följt försöksverksamheten med spetsutbildning på gymnasial nivå sedan starten läsåret 2009/10 och i högstadiet sedan starten läsåret 2012/13. Uppföljningarna har bestått av återkommande enkäter och registeruppföljning av eleverna och har kompletterats med delstudier på olika teman. I den fördjupade redovisningen som Skolverket lämnade 2017 summerade vi de tidigare redovisningarna. I den redovisningen redovisades också de båda försöksverksamheterna tillsammans i en rapport för första gången.²

Metod

I den här uppföljningen av försöksverksamheten ingår de återkommande enkäterna till rektorer och huvudmän, en intervjustudie med elever och en registeruppföljning av elever som läst spetsutbildning läsåren 2016/17 och 2017/18 samt övergång till gymnasiet för elever som påbörjade spetsutbildningen läsåret 2016/17 och övergång till högskola för elever som påbörjade spetsutbildningen läsåren 2014/15 och 2015/16.

Enkätstudien

Skolverket har skickat enkäter till rektorer och huvudmän för spetsutbildningar i både grund- och gymnasieskola. Enkäterna innehåller frågor om spetsutbildningens organisation och undervisning, elevers sökintresse samt hur utbildningen följs upp. I tabell 1 redovisar vi svarsfrekvensen.

---

² Skolverket 2017

Tabell 1. Svartsantal på enkäterna för läsåret 2017/18

	Rektor spetsutbildning grundskolan	Huvudman spetsutbildning grundskolan	Rektor spetsutbildning gymnasieskolan	Huvudman spetsutbildning gymnasieskolan
Utskick	25	25	21	21
Svar	24	20	18	19

*De huvudmän och rektorer som är ansvariga för mer än en spetsutbildning har fått en enkät per spetsutbildning. Enkäten skickas bara till de rektorer och huvudmän som har en aktiv spetsutbildning.

Intervjustudien

Till den här redovisningen valde Skolverket att genomföra en intervjustudie med elever som läser en spetsutbildning på gymnasial nivå. Skolorna som vi besökte har spetsutbildning med samma inriktning inom samma huvudman både i grundskolan och gymnasieskolan. Vi har träffat elever som har läst spetsutbildning även i grundskolan och elever som endast har läst spetsutbildning i gymnasieskolan. Vi har inte intervjuat elever som endast gått spetsutbildning i grundskolan.

Syftet med intervjustudien var att fånga elevernas syn på och upplevelse av att läsa spetsutbildning. Vi valde att intervjua elever på gymnasiet för att kunna få med elevernas upplevelse av spetsutbildning både från grundskolan och gymnasieskolan, samt även fråga om hur övergången till gymnasieskolan fungerat. Eleverna som vi intervjuade läste år 1 och år 3 på en gymnasial spetsutbildning läsåret 2018/19. Vi har intervjuat 30 elever på fyra spetsutbildningar, sju av eleverna hade läst en spetsutbildning i högstadiet. Två av spetsutbildningarna är inriktade mot samhällskunskap eller humaniora och två är inriktade mot matematik och/eller naturvetenskap. De intervjuade eleverna har gett en samstämmig bild av sina upplevelser. Intervjувaren har tolkats tillsammans med övriga underlag för denna studie.

Telefonintervjuer med rektorer för spetsutbildningar i teknikvetenskap

Skolverket har även genomfört kortare telefonintervjuer med rektorerna för de två spetsutbildningar i teknikvetenskap som startade läsåret 2018/19 för att följa upp elevernas sökintrasse och skolornas erfarenheter av den första tiden med spetsutbildning.

Registerstudien

Vi har genomfört två registerstudier, en för elever som läser spetsutbildning i grundskolan och en för de som läser spetsutbildning i gymnasieskolan. Registerstudien undersöker elevernas studieresultat, elevens bakgrundsdata, elevernas övergång till gymnasieskolan/högskola, undervisningstiden på spetsutbildning samt lärarnas behörighet och lärares tjänstgöringsgrad.

Förändringar i regleringen av gymnasieskolan som påverkar spetsutbildningen

Försöksverksamheten med spetsutbildning på gymnasial nivå startade läsåret 2009/10 och under de tio läsår försöksverksamheten har pågått har det skett förändringar i regleringen i utbildningssystemet som påverkar spetsutbildningar.

Skolverket vill därför även lyfta de förändringar som skett som Skolverket bedömer har påverkat försöksverksamheten med spetsutbildning på gymnasial nivå.

Definitioner

I rapporten använder vi några ord som kan ha flera betydelser. För att tydliggöra vad vi menar kommer vi här att definiera dem.

Klass: används i denna rapport för att beskriva det som enligt skollagen heter undervisningsgrupp.

Ordinarie undervisning: används för att beskriva den undervisning som inte sker inom ramen för en spetsutbildning.

Skola: används i denna rapport som synonym till det som i skollagen heter skolenhet. I registeruppföljningarna används skolenhet genomgående (bilaga 3 och 4).

Högstadiet: i rapporten används ibland spetsutbildningen på högstadiet för att beskriva det som i förordningen heter spetsutbildningen i grundskolans högre årskurser.

Disposition

Rapporten inleds med ett kapitel som jämför försöksverksamheterna inom grund- respektive gymnasieskolan med varandra och där likheter och skillnader presenteras. Sedan följer ett avsnitt om de nystartade utbildningarna i teknikvetenskap. Därefter följer resultaten från intervjuerna med elever följt av en redogörelse av de förändringar i reglering av gymnasieskolan som Skolverket bedömer har påverkat spetsutbildningen. Rapporten avslutas med Skolverkets slutsatser.

Rapportens bilagor

Rapporten har fyra bilagor.

Bilaga 1: Sammanställning av enkätsvaren från grundskolor som deltar i försöksverksamheten

Bilaga 2: Sammanställning av enkätsvaren från gymnasieskolor i försöksverksamheten

Bilaga 3: Registeruppföljning av försöksverksamheten med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser - fördjupad redovisning över flera läsår

Bilaga 4: Registeruppföljning av försöksverksamheten med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning 2016/17 och 2017/18

Likheter och skillnader mellan spetsutbildning i högstadiet och gymnasieskolan

Här presenteras en sammanfattning och jämförelse över likheter och skillnader som finns mellan de två försöksverksamheterna. De resultat som vi redovisar här är en sammanfattning av rektorers och huvudmäns svar i enkäterna och de två registerstudierna. Skolverket har valt denna mer summerande redovisning i år då svaren i enkäterna inte skiljer sig från tidigare års redovisningar.

Svaren i enkäterna finns mer utförligt redovisat i bilaga 1 för högstadiet och bilaga 2 för gymnasieskolan. Registerstudierna som helhet finns att läsa i bilagorna 3 och 4.

Tabell 2. Likheter och skillnader mellan spetsutbildning i högstadiet och gymnasieskolan

	Högstadiet	Gymnasieskolan
Antal utbildningar	25 utbildningar varav 5 meddelat Skolverket att de inte längre antar elever	29 utbildningar varav 5 meddelat Skolverket att de inte längre antar elever
Antal elever lå 2017/18	1 019 elever	1 475 elever
Studieavbrott	Läsåret 2017/18 var det 31 elever som avbröt sina studier på spetsutbildning. Det är på samma nivå som tidigare år. Enligt skolorna är det personliga skäl som ligger bakom studieavbrotten.	Läsåret 2017/18 var det 51 elever som avbröt sina studier på spetsutbildning. Det är på samma nivå som tidigare år. Enligt skolorna är det personliga skäl som ligger bakom studieavbrotten. Observera att elever som väljer att läsa ett år utomlands också registreras som studieavbrott trots att de återkommer till utbildningen efter utlandsåret.
Inriktning på spetsutbildning	Matematik och/eller naturorienterande ämnen Samhällsorienterande ämnen Humanistiska ämnen	Matematik och/eller naturvetenskap Samhällskunskap och humaniora Teknikvetenskap
Antal kommunala respektive enskilda huvudmän	Kommunala: 12 huvudmän, 16 utbildningar Enskilda: 7 huvudmän, 9 utbildningar	Kommunala: 17 huvudmän, 25 utbildningar Enskilda: 3 huvudmän, 4 utbildningar

Antagningsprov och urval av elever

Högstadiet

Det vanligaste är att skolorna kombinerar flera urvalsmetoder. De metoder skolorna använder är antagningsprov, intervju/personligt brev, betyg från årskurs 6 och referens från lärare i årskurs 6.³

Skolorna är generellt nöjda med sin urvalsprocess och menar att den hjälper dem att anta de elever som har intresset och kunskapsnivån som krävs för att läsa en spetsutbildning.

Gymnasieskolan

Det vanligaste är att skolorna har någon form av urvalsprocess utöver betyg från grundskolan vid antagningen till spetsutbildning. De urvalsmetoder som används är antagningsprov, intervju, skriftlig motivering och referens från lärare i grundskolan.⁴

Skolorna menar att en urvalsprocess är positivt både för skolan och eleverna, då den tydliggör vilken kunskapsnivå som krävs för spetsutbildningen. En nackdel med en urvalsprocess är att lärarna på skolan får högre arbetsbelastningen under en period då de redan har mycket att göra.

Är utbildningarna riksrekryterande?

Högstadiet

En spetsutbildning på högstadiet ska vara riksrekryterande men är det inte i praktiken. Knappt en procent av eleverna som läser en spetsutbildning i högstadiet är folkbokförda i en annan kommun än den som skolan ligger i. Mindre än en procent av eleverna läsåren 2016/17 och 2017/18 var folkbokförda i ett annat län än skolan.

Den låga andelen av riksrekrytering har varit konstant under försöksverksamheten. Att utbildningen är riksrekryterande har på högstadiet andra fördelar, det gör att det är möjligt för elever att via urvalsprocessen ansöka till en utbildning på en skola där eleven inte uppfyller kraven på närhet och kötid.

---

³ Enligt 7 § i förordningen (2011:355) om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser får tester och prov utgöra villkor för antagning eller urval mellan sökande till utbildningen.

⁴ Enligt i §6 förordningen (2008:793) om försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning får förutom betyg prov användas för den sökandes färdigheter eller kunskaper inom det ämne eller ämnesområde som spetsutbildningen är inriktad mot.

Gymnasieskolan

En spetsutbildning på gymnasial nivå ska vara riksrekryterande. De 18 gymnasieskolor som besvarat enkäten för läsåret 2017/18 uppger att de har minst en elev från en annan hemkommun. I många fall handlar det om elever från närliggande kommuner och eleverna har möjlighet att dagspendla till utbildningen.

Två av de 18 gymnasieskolor som besvarat enkäten uppger att de har möjlighet att ordna elevboende för alla eller några av eleverna med annan hemkommun. Det har i tidigare uppföljningar lyfts att riksrekryteringen försvåras av att skolorna inte har möjlighet att erbjuda elevboende till elever med en annan hemkommun.

Vad är det som är spetsen i spetsen?

Högstadiet

I högstadiet läser eleverna ofta i ett högre tempo för att frigöra det sista året eller terminen till att läsa en eller flera kurser på gymnasienivå. Undervisningen på spetsutbildningen kan vara problembaserad och ske i så kallad blockläsning (till exempel att läsa hela högstadiets geometri i ett block istället för uppdelat över tre år). Företrädare för skolor berättar att undervisningen på spetsutbildningen kan vara på en mer avancerad nivå jämfört med den ordinarie undervisningen. Tre skolor lyfter att deras elever i spetsutbildning deltar i matematiktävlingar.

Gymnasieskolan

I gymnasieskolan läser eleverna ofta i ett högre tempo än motsvarande nationella program för att kunna fokusera på breddnings- och fördjupningskurser inom utbildningens inriktning och studier på högskolenivå senare i utbildningen. Det förekommer också att eleverna läser specialiseringskurser parallellt med de ordinarie kurserna i spetsutbildningens inriktning.

Elever som läser en gymnasial spetsutbildning ska erbjudas möjlighet att vid sidan av sina gymnasiestudier läsa en eller flera kurser på högskolenivå. Det vanligaste är att eleverna läser mellan 0–30 högskolepoäng under spetsutbildningen. Variationen i lästa högskolepoäng beror bland annat på att alla elever inte väljer att läsa en kurs på högskolenivå och att alla elever som läser en kurs på högskolan inte väljer att examineras på kursen.

Samarbete med gymnasieskola respektive högskola

Högstadiet

Samverkan med gymnasieskolan sker på olika sätt, från ett nära och utvecklat samarbete där lärare och elever träffas regelbundet till att samverka med

gymnasieskolan sker endast vid provningar⁵. Det är vanligt att elever undervisas av gymnasieskolans lärare när eleverna läser kurser på gymnasienivå. Det förekommer också att gymnasielärare undervisar i delmoment på grundskolans nivå vid fördjupning.

Skolorna lyfter att det är ett problem att det finns ett krav på huvudmännen för grundskolorna att ha ett samarbete med en gymnasieskola men inte på gymnasieskolan att ha ett samarbete med grundskolan. Det gör samarbetet bräckligt då bara en part är tvingad till att det ska fungera.

Gymnasieskolan

Samverkan med högskolan sker på olika sätt, både genom studiebesök på högskolan, gästföreläsningar och via kurser på högskolenivå. Det är vanligast att elever erbjuds möjligheten att läsa en eller flera högskolekurser i år 3. Det finns också skolor som samverkar med högskolan kring elevernas gymnasiearbete.

Gymnasieskolorna lyfter även de att det är ett problem att det finns ett krav på huvudmännen för gymnasieskolan att ha ett samarbete med en högskola men inte på högskolan att ha ett samarbete med gymnasieskolan. Det gör samarbetet bräckligt då bara en part är tvingad till att det ska fungera.

Elevernas fortsatta studier

Högstadiet

Andelen elever som är behöriga till gymnasieskolans nationella program är högre bland elever som läst spetsutbildning än övriga elever på skolor med spetsutbildning och i riket. I princip alla elever som läst en spetsutbildning i högstadiet är behöriga till de högskoleförberedande gymnasieprogrammen. De tre mest populära gymnasieprogrammen för elever från spetsutbildning är naturvetenskapsprogrammet, ekonomiprogrammet och samhällsvetenskapsprogrammet oavsett inriktning på spetsutbildningen.

Fem av gymnasieskolorna i försöksverksamheten uppger att de till läsåret 2017/18 antagit minst en elev som läst spetsutbildning i högstadiet.

Gymnasieskolan

Elever som läst en spetsutbildning i gymnasieskolan söker och antas till högre utbildning i större utsträckning direkt efter avslutad gymnasieutbildning jämfört med övriga elever på motsvarande nationella program. Särskilt elever som läst en spetsutbildning inriktad mot matematik eller naturvetenskap fortsätter i högre

---

⁵ En provning är en bedömning av en elevs kunskaper inom ett specifikt ämne. Läs mer på Skolverkets webbplats: <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/provning-av-elevs-kunskaper>

utsträckning direkt till högskolan jämfört med övriga elever från det naturvetenskapliga programmet.

Elever som läst en spetsutbildning i gymnasieskolan fortsätter, i högre utsträckning än elever på motsvarande nationella program, till högskolestudier inom samma ämnesområde som gymnasieutbildningen är inriktad mot.

Skolornas samlade bild

Högstadiet

Grundskolorna i försöksverksamheten är positiva till spetsutbildningen och tycker att det är en möjlighet för elever som vill fördjupa sig i ett eller flera ämnen. De lyfter att en spetsutbildning ställer krav på lärarna att våga och kunna utmana eleverna ytterligare jämfört med i den ordinarie undervisningen.

Skolor uppger att spetsutbildningen kostar mer än ordinarie grundskoleutbildning. De uppger att merkostnaden för spetsutbildning beror på utökad undervisningstid och att undervisningen kan ske i mindre grupper (än hel klass).

Skolorna lyfter också att en spetsutbildning är bra för eleverna som får vara med mer likasinnade elever men att det också finns en utmaning i att undvika ohälsosam stress hos eleverna.

Gymnasieskolan

Gymnasieskolorna i försöksverksamheten är positiva till spetsutbildning och tycker att det en positiv del i utbildningsutbudet. Gymnasieskolorna menar att spetsutbildning är en möjlighet för elever med ett intresse för spetsutbildningens inriktning att redan under gymnasietiden få fördjupa sig i det. De lyfter att det finns en bredd bland eleverna som söker sig till en spetsutbildning, det finns både de som är högpresterande i alla ämnen och de elever som behöver stöd och motivation i de ämnen som spetsutbildningen inte är inriktad mot. En spetsutbildning ställer enligt skolorna höga krav på att det finns lärare som har kompetens att möta högpresterande elever.

De flesta skolorna uppger att spetsutbildningen är dyrare än motsvarande nationella program. En anledning till att spetsutbildningen är dyrare är att klasserna inte alltid är fulla och att eleverna läser kurser som inte ingår i något annat gymnasieprogram.

Skolorna lyfter också att det finns en osäkerhet för dem i planeringen av spetsutbildningen då det fortfarande är en försöksverksamhet, det gör det svårt för dem att investera långsiktigt i utbildningen.

Spetsutbildning i teknikvetenskap

I juni 2017 beslutade regeringen om en utökning av försöksverksamheten med maximalt fem utbildningar i teknikvetenskap. I ansökningsomgången inför läsåret 2018/19 sökte och beviljades två huvudmän deltagande. Inför läsåret 2019/20 ansökte ingen huvudman om att få delta. Den här delen bygger på intervjuer med rektorerna för de två utbildningarna i teknikvetenskap.

ABB Industrigymnasium uppger att elevernas intresse för utbildningen varit stort och att söktrycket till utbildningen varit över förväntan. Initialt hade skolan planerat för 20 elever det första läsåret men då intresset var så stort kunde de anta 30 elever. De antagna eleverna hade alla höga meritpoäng.⁶

Sven Eriksson gymnasiet antog 26 elever höstterminen 2018 till spetsutbildning. Sven Erikssongymnasiet har redan i år 1 börjat introducera utbildningens inriktning i logistik och e-handel genom seminarium och studiebesök. Tempot och nivån på spetsutbildningen beskrivs som högt och eleverna är nöjda med utbildningen. Rektorn lyfter att ett antagningsprov i matematik kan vara bra för att signalera nivån på utbildningen.⁷

---

⁶ Telefonintervju med rektor på ABB Industrigymnasium.

⁷ Telefonintervju med rektor på Sven Eriksson gymnasiet.

Elevröster om spetsutbildning

Skolverket har intervjuat 30 elever på fyra gymnasiala spetsutbildningar om deras upplevelse av att läsa spetsutbildning. Två av spetsutbildningarna är inriktade mot samhällskunskap eller humaniora och två är inriktade mot matematik och/eller naturvetenskap. Eleverna läste år 1 och år 3 på en gymnasial spetsutbildning och sju av eleverna hade läst en spetsutbildning i högstadiet. Huvudmännen för utbildningarna har både spetsutbildning i högstadiet och på gymnasial nivå med samma inriktning. Om det inte anges en skolform är det ingen skillnad i vad eleverna sagt om spetsutbildning i grund- och gymnasieskolan.

Sammanfattning

- Elever som söker sig till en spetsutbildning gör det för att de vill ha utmaningar och möjlighet att fördjupa sig i ett ämne.
- Eleverna är nöjda med spetsutbildningen. Eleverna är mer nöjda med spetsutbildningen på gymnasial nivå än på grundskolenivå.
- Eleverna är överens om att spetsutbildningen erbjuder en bra studiemiljö eftersom det finns engagerade lärare och elever.
- Eleverna berättar att det finns ett glapp mellan grundskolan och gymnasieskolan, de som läst gymnasiekurser möts av håltimme istället för fortsatta utmaningar.
- Spetsutbildning är en möjlighet för elever från olika bakgrunder att mötas i klassrummet och upplevs av eleverna motverka segregation.

Eleverna söker större utmaningar och drivs av ett intresse för ämnet

Varför en elev väljer att söka sig till en spetsutbildning finns lika många svar på som elever på spetsutbildning. Det finns dock gemensamma teman i elevernas svar. Gemensamt för alla elever som vi träffat är att de sökte sig till spetsutbildningen för att få större utmaningar och för att de vill utvecklas i ett eller fler ämnen som de har ett intresse för. En elev beskriver det så här:

Jag har alltid haft ganska lätt i skolan, sen kände jag att jag ville ha något som utmanade mig mer och jag tyckte att spetsutbildningen lät intressant.

De elever vi träffat lyfter att de upplever det som positivt att gå i samma klass som andra elever med liknande intresseområden som de själva. De menar att det gemensamma intresset bidrar till att skapa en god stämning på lektionerna. En elev beskriver det så här:

[...] man träffar såna som är intresserade av samma sak som en själv. Det är här det går folk som faktiskt är intresserade av spetsutbildningens inriktning... Då blir det lite roligare på lektionerna. Folk blir mer engagerade, och det blir inte lika mycket prat.

Kurser på högskolenivå lockar

De elever vi träffat både i år 1 och år 3 lyfter fram möjligheten att få läsa på högskolenivå redan under gymnasietiden som ett starkt skäl till att de valde att söka till spetsutbildningen. Några av eleverna har inte läst någon kurs på högskolan och andra har gjort det. Eleverna som läst på högskola har olika upplevelser, en del tycker det har varit svårt och en stor utmaning, medan andra har upplevt det som en rimlig fortsättning i deras studier. Eleverna i år 3 beskriver möjligheten att få läsa på högskola som en utmaning som stärkt deras självförtroende. Möjligheten att få insyn i hur studier på högskolenivå är organiserade och att det kräver en annan studieteknik än gymnasiestudier har varit viktiga insikter.

Och det kändes bra, för då får man också lite erfarenhet av, ja, men så här är det på universitet, det är det tempot som gäller ungefär. Så det var väldigt skönt att kunna få en insyn på det utan att det var ... Det var på riktigt, men det blev ändå inte universitetsstudier på heltid, så det var skönt att få prova på ett sätt.

Sammanfattningsvis finns det många olika anledningar för en elev att välja en spetsutbildning men gemensamt för de elever som gör det är att de drivs av ett intresse för utbildningens inriktning och en vilja att fördjupa sig, vilket väger tyngre än ett visst betyg eller meritpoäng.

Eleverna är positiva till antagningsprov

Eleverna vi träffat är positiva till att antagningsprov eller att de får genomgå en urvalsprocess, när de söker till spetsutbildning. Elever menar att ett antagningsprov skickar en signal om den nivå på kunskaper som krävs för att klara en spetsutbildning. En urvalsprocess kan bidra till att det bara är de mest intresserade och motiverade eleverna som antas till en spetsutbildning.

Spetsutbildning ger eleverna möjlighet att utvecklas så långt som möjligt

Eleverna vi har träffat är alla överens om att spetsutbildningen ger dem möjlighet att utvecklas på ett sätt som de annars inte hade fått. Eleverna vi träffat berättar att de innan spetsutbildningen inte fick utmaningar och tillräckliga möjligheter att utvecklas. Elever berättar att de kunde sitta sysslösa på lektionerna. En elev berättar att hen ofta drabbades av att uppgifterna tog slut i grundskolan:

För det var bland det värsta i grundskolan, ... jag fick några uppgifter i boken jag skulle göra. Så har jag gjort det, så frågade jag ”vad ska jag göra nu? Kan jag få något extramaterial?” Så ”nej, jag har inget svårare. Du har gjort allt”.

En elev som läst spetsutbildning i grundskolan beskriver det motsatta, att det alltid fanns nya uppgifter för eleverna att arbeta med och utmanas av:

Men om man verkligen vill satsa, då är det kul att få känna att man kan det. Och som sagt att kunna bli stimulerad. Man kunde aldrig säga att man var klar, utan man fick alltid svårare uppgifter och blev man klar med dem fick man gymnasieuppgifter och det tyckte jag om jättemycket. Att man aldrig kunde vara så här ”Ja, du är klar i dag, nu kan du sitta och vila”, utan att man skulle fortsätta hela tiden och försöka bli bättre.

Eleverna berättar att det alltid är möjligt att få mer avancerade uppgifter på spetsutbildningen och att lärarna uppskattar att eleverna är framåt. En elev som befinner sig långt fram i sina studier berättar att hen hade möjlighet att läsa på universitetsnivå redan från år 1 på spetsutbildningen:

...Så är det väldigt mycket individanpassat. Jag ligger lite före de andra i spets också så i ettan och tvåan så läste jag på universitetsnivå innan de andra också gjorde det.

Spetsutbildningar skapar en miljö där eleverna upplever att de utvecklas och kan växa för att nå hela sin potential. Eleverna berättar att det bästa med spetsutbildningen är att de får möjlighet att växa i sina kunskaper. Eleverna upplever att de inte begränsas utan tillåts utvecklas i den takt som eleven kan.

Elever vi intervjuat lyfter att de inte vill att deras kunskapsutveckling ska ställas mot andra elevers behov av stöd. De upplever att det i skolan kan finnas en konflikt mellan de elever som behöver utmanas mer och de elever som behöver mer stöd. Eleverna på spetsutbildning menar att det inte behöver finnas en sådan konflikt och att de elever som behöver utmanas måste få det. Att inte erbjuda de elever som behöver mer utmaning, är att kasta bort deras talang. En elev uttrycker att det är onödigt att inte låta elever med studiemotivation och talang utvecklas:

Spetsutbildning, det är en jättebra idé tycker jag. Att man ska ta vara på de eleverna i samhället som är studiemotiverade och har talang... Men att inte låta dem utveckla sina kunskaper, det är liksom ... det är bortkastat.

Eleverna är nöjda med spetsutbildningen

De elever vi träffat är nöjda med sitt val att läsa en spetsutbildning. Eleverna berättar att spetsutbildningen kan kräva mer av dem än ett ”vanligt” nationellt gymnasieprogram men också att de får ut mer av att läsa en spetsutbildning. Eleverna lyfter att de verkligen uppskattar möjligheten att få lära sig mer på spetsutbildningen. En elev svarar så här på frågan om vad som är det bästa med att läsa en spetsutbildning:

Det är nog allt man lär sig. Det ger inte jättemycket för behörigheten för universitetsstudier, utan det är mer för att man lär sig jättemycket. Det som det har tillfört kanske för min del, största, det är att jag har nischat in mig ännu mer vad jag faktiskt vill göra i livet.

De intervjuade eleverna lyfter att klimatet i klassen är positivt och att de trivs när de får vara i en miljö med andra studiemotiverade elever. Möjligheten att läsa en spetsutbildning i ett ämne som eleven är extra intresserad av kan också vara ett sätt för eleven att utvecklas både inom sitt intresse och i andra ämnen.

Nej, men om man inte får fortsätta utveckla och jobba på det man tycker är kul, så kommer man heller aldrig tro att det är en möjlighet. Då kommer du höja alla ämnen gradvis, men du kanske tycker någonting är extra kul och kanske är extra bra någonting.

Vi har träffat elever som beskriver en otrolig utveckling sedan de började på spetsutbildningen. Det handlar både om möjligheten att få fördjupa sig i ett ämne som de är intresserade av men också om en social utveckling. Vi har träffat elever

som beskriver hur deras självförtroende stärkts av spetsutbildningen. Eleverna beskriver hur spetsutbildningen öppnat upp en värld av möjligheter för dem. Det kan till exempel handla om deltagandet i forskarskolor, konferenser och föreningsliv men också framtida studie- och karriärmöjligheter. En elev som berättat att hen tidigare var osäker på om högskolestudier var rätt säger så här om hur spetsutbildningen påverkat hens liv:

Så på det sättet känns det som att det kanske kan ha påverkat hela resten av mitt liv.

Eleverna ser inga nackdelar med spetsutbildning

De elever vi intervjuat har svårt att se nackdelar eller saker som är mindre bra med spetsutbildningen. När vi intervjuerna ställt en direkt fråga har flera elever svarat att de inte ser någon nackdel.

Vänta här nu, det måste vara några nackdelar. Alltså, det kan inte bara vara positiva saker. Ja, just det, det här tycker jag är dåligt. Eller i alla fall vårt schema.

När vi fortsatte att fråga eleverna om det är något de vill förändra har eleverna lyft att de att de önskar bättre schema, att deras valmöjligheter inom utbildningen är för stora eller för små samt kurserna ska vara mer jämnt fördelade över de tre åren. Elever nämner också att de önskar att spetsutbildningen skulle finnas på fler platser och vara tillgänglig för fler.

Eleverna vi intervjuat berättar att de inte tror att de är mer stressade på spetsutbildningen än vad andra elever är i gymnasieskolan. Eleverna berättar att de upplevt perioder av stress till exempel vid examinationsperioder och när de under ett år läser många kurser. Samtidigt berättar flera av eleverna att de läser ett utökad program med flera extra kurser utöver de som ingår i spetsutbildningen. Även kurserna i andra ämnen än det spetsutbildningen är inriktad mot kan upplevas som stressande eller krävande då eleven inte alltid är lika intresserad av de kurserna eller ämnena. Ingen elev vi träffat har sagt att den stress de upplevt under gymnasietiden beror på att de läser en spetsutbildning utan att de troligen skulle uppleva samma stress på en annan gymnasieutbildning. En elev beskriver att stressen inte orsakas av spetsutbildningen utan av de andra kurserna:

Det som var stressigt är andra kurser. Men jag tror jag hade varit lika stressad i en annan skola, för jag har kompisar på andra skolor, och de har varit lika stressade som jag, och de läser andra linjer.

Mer nöjda med spetsutbildning i gymnasieskolan än i grundskolan

Flera av de elever, både de som läst spetsutbildning i grundskolan och de som inte gjort det, är mer tveksamma till spetsutbildning i högstadiet. De menar att elever är för unga för att veta vilket ämne eller ämnesområde de är intresserad av redan i högstadiet. Vi har träffat elever som berättar att det i många fall var föräldrarna som valde spetsutbildningen och inte eleven. När föräldrarna väljer utbildning finns inte alltid det intresse som behövs. En elev säger så här:

Jag gick från sjuan till nian, och då i och med att man ändå var så ung så var det ändå föräldrarna som bestämde vilka som skulle gå där. Och det blev lite att ganska stor del av den klassen blev på något sätt dittvingad, och kanske inte egentligen borde ha gått där.

Elever som läst spetsutbildning i grundskolan beskriver att spetsutbildningen i grundskolan inte ger samma djup som de upplever att det fått på gymnasial nivå.

Det är väl att nu grottar man ner sig på ett annat sätt. Det är vid sidan om de vanliga studierna, förut var det att man gjorde klart de vanliga studierna ett år tidigt och sen så gick man in på fördjupningen.

Eleverna beskriver att det är enklare att välja en spetsutbildning till gymnasieskolan än till högstadiet. Till gymnasieskolan väljer alla en utbildning och det blir mindre utpekande för eleverna som väljer en spetsutbildning.

Det känns mer normalt i gymnasiet skulle jag säga. I grundskolan så går alla andra en vanlig linje. Så man är kanske lite mer utanför, om du skulle gå grundskolan. I gymnasiet så har alla olika linjer olika inriktningar ändå, så det kvittar.

Bilden är inte samstämmig, det finns också elever som är mycket nöjda med möjligheten att avancera redan under högstadiet. En elev beskriver att hans kunskapsutveckling stannade av tills hen fick möjlighet att läsa på en högre nivå. Just den här eleven läste inte en spetsutbildning men läste på gymnasial nivå redan i grundskolan på en gymnasieskola med spetsutbildning.

Men sen på mellanstadiet när jag började få ... inte få riktigt samma utveckling så stannade det av. Och jag bytte skola till högstadiet så jag kunde gå hit till gymnasiet för att läsa [ämnet]. Och sen nu på gymnasiet har det då utvecklats och jag har äntligen kunnat få mer hjälp i [ämnet].

Det är möjligt att läsa spetsutbildning både i högstadiet och på gymnasieskolan. De elever vi träffat läser alla en gymnasial spetsutbildning hos en huvudman som erbjuder spetsutbildning med samma inriktning i grundskolan. Alla elever känner dock inte till att det är möjligt att läsa spetsutbildning i grundskolan. När vi frågat dem om de hade velat läsa en spetsutbildning i högstadiet spretar svaren. En del hade gärna velat det medan andra menar att de inte var tillräckligt mogna för en spetsutbildning då. Eleverna lyfter också att det geografiska avståndet till spetsutbildningen är en faktor. Att pendla en längre sträcka eller flytta hemifrån är lättare att göra när eleven går på gymnasieskolan.

En elev berättar att de diskuterade möjligheten att läsa en spetsutbildning i högstadiet hemma men att avståndet till den närmaste spetsutbildningen gjorde att det inte var aktuellt då. Hen var för ung för att flytta hemifrån och det långa avståndet omöjliggjorde pendling. Eleven beskriver det så här:

Ja, just det. Ja. Jag har något svagt minne av att jag funderade på att vara där, men då var jag för liten för att flytta hemifrån och det gick inte att pendla så det gick inte. Så sen när jag började gymnasiet var det bara ”ja, okej. Nu är du gammal nog att flytta hemifrån” typ.

Spetsutbildningen skapar en främjande studiemiljö

De elever vi träffat är alla överens om att studiemiljön på deras spetsutbildning är mycket bra. Eleverna beskriver att den goda studiemiljön består av två delar, dels engagerade lärare som utmanar elever i undervisningen, dels de andra klasskamraterna på spetsutbildningen som är lika intresserade och engagerade i spetsämnet. Eleverna beskriver hur de utvecklas av att diskutera och bolla problem med varandra. De berättar att det är stimulerande och utvecklande att få befinna sig i en miljö med andra elever med samma intresse där det är tillåtet att vara smart. En elev beskriver det så här.

Det är väldigt bra att få ta del av erfarenheter som de här lärarna har. Och om man nu har samma intresse som de, så är det den bästa hjälpen som man kan få. Så jag tycker att på grund av det så har det blivit en väldigt bra social miljö mellan alla elever och våra spetslärare. Och därför kan vi vara avslappnade och utvecklas väldigt bra tillsammans.

Engagerade lärare

Alla elever är överens om att de lärare de möter i spetsutbildningens inriktning har både djupa ämneskunskaper och en vilja att lära ut och möta eleverna i deras intresse. Eleverna berättar att de upplever att deras lärare i spetsutbildningens inriktning är mer engagerade än lärare i andra ämnen. En elev beskriver sina lärare så här:

Ja, alla lärare vi har är väldigt ... intresserade av sina egna ämnen, och det märks också i undervisningen att lärarna är intresserade av det de lär ut. Och på sätt blir det mer intressant att lyssna på dem och så där. Och dessutom är det så att de är väldigt som sagt kunniga, så om man vill ha till exempel svårare uppgifter, eller man vill kanske fördjupa sig lite grann så här eller veta mer, då vågar man fråga, för att man vet att man får ett vettigt svar ändå tillbaka.

Enligt eleverna är lärarna som undervisar i spetsutbildningarnas inriktning mer måna om att alla elever ska utmanas och undervisningen anpassas i högre grad efter elevens individuella förutsättningar, än lärare i andra ämnen.

Flera av eleverna berättar att de tror att lärarna anstränger sig mer när de ska undervisa elever på spetsutbildning. De tror att spetsutbildningen signalerar att det är mer ambitiösa och intresserade elever som ska utmanas mer än den genomsnittliga eleven.

Bra klimat bland eleverna

Eleverna på spetsutbildning som vi mött beskriver stämningen i klassen som god och som en miljö där det är okej att vilja veta mer. Eleverna berättar att den goda stämningen finns där både under och efter lektioner. Eleverna vi träffat berättar att det är lättare att få vänner bland de övriga eleverna på spetsutbildningen då de delar samma intresse och att de träffat vänner för livet.

Elever berättar att de sporrar att lära sig mer och fortsätta utvecklas av sina klasskamrater. Det kan exempelvis handla om att de inte behöver känna sig oroliga

om de är sjuka då det vet att klasskamraterna kommer hjälpa dem med det de missat. En elev säger så här om hur klasskamraterna bidrar till hen lär sig mer:

Ja, nu kan man hjälpas åt. Det finns flera i klassen som är väldigt intresserade och väldigt duktiga också, precis som jag själv. Och då märker man att vi kan lära av varandra, vi kan utvecklas tillsammans som en grupp. Och då blir det mycket bättre stämning också på lektionerna, och arbetsron.

Elever vi träffat berättar att de har höga krav på sig själva och att de satsar på ”A” i alla ämnen. Elever berättar att de tror att lärare i andra ämnen ställer högre krav på dem för att de läser en spetsutbildning. Eleverna lyfter också att klasskamraterna och stämningen på spetsutbildningen hjälper dem att hantera stressen. En elev säger att den goda stämningen på spetsutbildning motverkar psykisk ohälsa och negativ stress hos eleverna.

Men risken till psykisk ohälsa på grund av stressen tror jag ändå minskar med atmosfären som jag sa förut. Jag tror ändå, som jag förstår, vi mår psykiskt bättre i spetsklasser än i andra klasser.

Genomgående bland de elever vi träffat är att de beskriver att stämningen i klassen är god. Spetsutbildningen samlar elever med olika bakgrund som förenas i sitt intresse för spetsutbildningens inriktning.

Jag gillar vår klass. Jag tycker det är väldigt bra sammanhållning i vår klass. Det är väldigt många som kommer utifrån, som säkert har blivit intresserade av det här med spetsutbildning, det här upplägget som jag har beskrivit. Så det är många utifrån. ... majoriteten är utifrån.

Vi har träffat elever som läser en spetsutbildning på gymnasial nivå som direkt eller indirekt berättar att de hade kämpigt i grundskolan. De kan ha varit utsatta av de andra eleverna då deras intresse är teoretiskt och det har mötts av kunskapsförakt snarare än att uppmuntras. För dessa elever har spetsutbildningen varit mycket positiv och de har fått ett sammanhang där de hör hemma och där det är acceptabelt att gilla att plugga och ha ett teoretiskt intresse. En elev säger så här:

Jag upplevde min gamla klass att det var ... ja, om inte jag kunde det själv, då var det ingen mening att fråga någon annan, för att de var inte intresserade, och det var inte så roligt att fråga någon annan, för att då tror de så här ”ja, men det här är någon som bara pluggar och pluggar, och verkligen tråkig person”, och då blir man lite utfrysad så här. Så det var jätteannan miljö och stämning.

Vi har träffat elever som berättar att de upplevt att det kan vara lite stigmatiserande att läsa en spetsutbildning, inte bland elever och lärare på spetsutbildningen utan från skolans övriga lärare och elever. En elev beskriver det så här:

Så om du räcker upp handen och svarar på den och så svarar du fel, då får du ”oj, kolla, en spetselev svarade fel”. Det är väl ... det är inte så farligt, men det är lite stigma runt just ordet där ”spets”.

Andra elever beskriver att lärarna i de övriga ämnen de läser ibland kan ha höga förväntningar på dem som elever för att de läser en spetsutbildning. Eleverna menar att även om de läser en spetsutbildning och har ett intresse för ett visst ämne betyder inte det att de är högpresterande i alla ämnen. Bilden att det kan vara stigmatiserande att läsa en spetsutbildning delas dock inte av alla elever. Vi har

också träffat elever som berättar att de inte tror de behandlas annorlunda för att de läser en spetsutbildning.

Utbildningssystemet är inte anpassat för elever från spetsutbildning

Vi har frågat de elever som gått en spetsutbildning på grundskolan och fortsatt spetsutbildningen på gymnasieskolan hur de upplever övergången från grundskolan till gymnasieskolan. Flera elever beskriver övergången som smidig. De berättar att de jämfört med sina klasskamrater hade en fördel i att de redan var vana med skolans undervisning och pedagogiska upplägg.

De elever vi träffat som valde att läsa och få betyg i en eller flera gymnasiekurser under sin spetsutbildning i grundskolan, berättar att de på gymnasieskolan fått håltimme när klasskamraterna läser kursen. En del elever berättar att de gått på lektionerna för att inte ”tappa” ämnet eller att de istället väljer att läsa om kursen. Eleverna själva tycker inte att det är ett problem att de inte får fortsätta avancera när de börjar på gymnasieskolan. En förklaring till det kan vara att de använder tiden till att läsa utökat program. Då utbildningarna inte är anpassade efter elevernas olika förkunskaper kommer de andra eleverna ikapp och ingen elev upplever att det är problematiskt att eleverna från början hade olika förkunskaper.

En elev berättar att läraren i grundskolan avrådde hela klassen från att ta betyg i gymnasiekurser med motiveringen att eleverna då skulle bli sysslösa under det första året på gymnasieskolan.⁸

...”ni får ta betyget, men jag rekommenderar inte det, för att då kommer ni sitta och inte göra någonting basically alltså så här när ni börjar ettan”.

Elever på spetsutbildning uppskattar blandningen av elever

Spetsutbildningar inom försöksverksamheten är riksrekryterande vilket möjliggör för elever från olika delar av landet att mötas. Det vanligaste är att eleverna bor så att de har möjlighet att dagspendla till skolan, men det finns också elever som flyttar hemifrån för att läsa en spetsutbildning. På gymnasienivå är det vanligare att eleverna pendlar längre sträckor eller flyttar till en spetsutbildning, men även i grundskolan kan elever pendla eller flytta till en utbildning.⁹ En elev beskriver att hen upplever att blandningen av elever på utbildningen är positiv och liknar det med hur det är på universitet:

Det är kul att det är folk med olika bakgrunder och vissa som pendlar från andra städer för att gå den här utbildningen. Så det är lite som på universitetet när man får gå med folk som är mer likasinnade. Det är väldigt roligt.

---

⁸ Observera att elever som läser en spetsutbildning i grundskolan har möjlighet att läsa en eller flera gymnasiekurser och få betyg i den/de kurserna. På gymnasieskolan har eleverna möjlighet att välja att läsa om kurser och få ett nytt betyg i den.

⁹ Se under rubriken ”Är utbildningarna riksrekryterande?” på sidan 9, bilaga 3 och 4.

Att alla elever inte kommer från samma bakgrund eller ungefär samma skolor uppskattas av eleverna då de får möjlighet att träffa elever från andra platser än vad de skulle ha gjort på ett vanligt gymnasieprogram. En annan elev lyfter att blandningen av elever gör att hen träffat nya kompisar från olika kulturer och med olika bakgrund och beskriver det som nyttigt.

...alltså väldigt bra variation av människor. Jag träffade jättemycket kompisar, och jag fick träffa olika kulturer, olika bakgrunder. Jag tror det var väldigt nyttigt för mig.

I vår intervjustudie har vi också mött elever som varit i Sverige i bara några år. Det handlar både om elever med svenska föräldrar som bott utomlands under stora delar av sitt liv, elever som kommit till Sverige för några år sedan med utlandsfödda föräldrar och elever som kommit som ensamkommande barn till Sverige under de senaste åren. Gemensamt för dessa elever är att de, liksom sina klasskamrater på spetsutbildningen, delar ett stort intresse för utbildningens inriktning.

Förändringar i gymnasieskolan som påverkar spetsutbildningen

Försöksverksamheten med spetsutbildning på gymnasial nivå startade läsåret 2009/10 och har nu i vår pågått i tio läsår. Under dessa tio år har det skett förändringar i utbildningssystemet och spetsutbildningar befinner sig idag i en annan kontext än när försöksverksamheten påbörjades. Skolverket vill här lyfta de förändringar i regelverket som skett och som Skolverket bedömer har påverkat försöksverksamheten med spetsutbildning på gymnasial nivå.

Gymnasiereformen 2011

Försöksverksamheten med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning startade 1 juli 2009, två år före gymnasiereformen 2011 (Gy11). Reformen innebar ett antal förändringar för spetsutbildningarna. Med Gy11 fick gymnasieskolan 18 nationella program varav 6 var högskoleförberedande. Det samhällsvetenskapliga programmet delades upp i tre olika program, samhällsvetenskapsprogrammet, humanistiska programmet och ekonomiprogrammet. För spetsutbildningen innebar dock detta ingen förändring av de ämnen eller ämnesområden som spetsutbildningen är inriktad mot. År 2017 utökades försöksverksamheten så att även utbildningar inom teknikvetenskapliga ämnen inkluderades.

Särskilda varianter inom nationella program i gymnasieskolan

I förordningen som reglerar försöksverksamheten med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning framgår det att utbildningen ska vara riksrekryterande och bedrivas som en särskild variant eller nationell inriktning inom ett nationellt program.¹⁰ Vad som avses med en särskild variant definieras i gymnasieförordningen.¹¹

I samband med Gy11 togs möjligheten att bedriva specialutformade program på lokal nivå bort. Tidigare skulle utbildningen inom försöksverksamheten bedrivas som ett specialutformat program inrättat för en grupp elever.¹² Enligt gällande bestämmelser är det idag är möjligt att erbjuda eleverna att välja fördjupningskurser inom spetsutbildningens inriktning tillsammans med andra kurser i de individuella valet.

Meritpoäng vid tillträde till högre utbildning

År 2010 infördes ett system där elever som läst fördjupande kurser i vissa ämnen i gymnasieskolan skulle få extra poäng vid antagningen till högskolan. I högskoleförordningen (1993:100) regleras vilka kurser som är särskilt meriterande

---

¹⁰ 5 § Förordningen (2008:793) om försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning.

¹¹ Gymnasieförordningen (2010:2039).

¹² 7 § förordningen om försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning i sin lydelse före den 15 april 2010.

vid urval till högskolan (s.k. meritkurser). Meritkurser är fördjupning i ämnena moderna språk, svenskt teckenspråk för hörande, engelska och matematik.

Förändringen av regleringen av meritpoäng i kombination med förändringen av regleringen av särskilda varianter förbättrade elevers möjligheter att läsa meritpoänggivande kurser inom spetsutbildningarna då elevernas individuella val inte får användas till fördjupnings- och breddningskurser. De huvudmän som beviljats deltagande i försöksverksamheten innan förändringarna har haft möjlighet att ansöka om att ändra programstrukturen så den anpassas efter gymnasiereformen vilket några också har gjort.

I tidigare utvärderingar har deltagande skolor och huvudmän lyft att elever som väljer en spetsutbildning missgynnas i meritpoängssystemet då de avancerade kurserna i en spetsutbildning inte alltid är meritpoänggivande. Om de individuella valet använts till spetsutbildningens breddning och fördjupning har eleverna i praktiken begränsade möjligheter att läsa meritpoänggivande kurser.¹³

Gymnasieelevers möjligheter att läsa kurser på högskolenivå

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har framfört att 7 kap. 3 § högskoleförordningen (1993:100) ger utrymme för högskolor att göra undantag från behörighetsvillkor vid antagning till utbildning om det finns särskilda skäl. Då krävs att en sökande har förutsättningar att tillgodogöra sig den sökta utbildningen trots att behörighetsvillkoren inte är uppfyllda. En bedömning om undantag ska vara individuell. Det finns alltså inget generellt undantag för elever i spetsutbildning att få tillträde till kurser inom högskolan.

Enligt 7 kap. 12 § i samma förordning är urvalsgrunderna för utbildning som vänder sig till nybörjare till utbildning på grundnivå betyg, resultat från högskoleprovet och urvalsgrunder som avses i 23 §. Den sistnämnda punkten avser andra särskilda prov än högskoleprovet, kunskaper, arbetslivserfarenhet eller annan erfarenhet som är särskilt värdefull för den sökta utbildningen, och andra för utbildningen sakliga omständigheter. Vidare får enligt 7 kap. 16 § en högskola i enstaka fall göra avsteg från de regler för urval som finns i 12 och 13 §§. Detta får dock bara göras om en sökandes meriter inte kan bedömas på lämpligt sätt enligt de urvalsgrunder som anges i 12 § och om den sökande genom tidigare utbildning, arbetslivserfarenhet eller någon annan omständighet har särskilda kunskaper eller annars särskilda förutsättningar för utbildningen. Även ifråga om urval ska högskolan göra en individuell bedömning och det finns inget generellt undantag för elever i spetsutbildning.¹⁴

---

¹³ Skolverket (2017).

¹⁴ Högskoleförordningen (1993:100).

Slutsatser

Här följer Skolverkets slutsatser om försöksverksamheterna med spetsutbildning i högstadiet och gymnasieskolan. Slutsatserna bygger förutom på denna redovisning också på de tidigare redovisningar som genomförts under försöksverksamheten, sedan 2010 för gymnasieskolan och 2013 för högstadiet.

Elever har rätt att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling

I skollagens portalparagraf står det:

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt.¹⁵

Utifrån vad eleverna vi träffat berättat om sin skolgång före spetsutbildningen framträder en bild av skolor och lärare som inte klarar av att möta dessa elever som är i behov av utmaning och stimulans. Denna bild får stöd av flera av Skolinspektionens rapporter från tillsyn och granskning. Skolinspektionens erfarenhet är att många elever i både grund- och gymnasieskolan inte får undervisning som är tillräckligt utmanade och stimulerande. Eleverna får i stället för nya utmaningar göra fler uppgifter av samma typ eller sitta sysslösa under lektionen.¹⁶

Elever ska erbjudas möjlighet att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling oavsett om de deltar i försöksverksamheterna eller inte. Elever i försöksverksamheten berättar dock att de upplevde att de inte prioriterats av lärarna innan de började sin spetsutbildning. Eleverna upplevde dessutom att lärarna saknade kunskap om hur de skulle utmanas.

Spetsutbildning är inte bara mer avancerade uppgifter

Både eleverna som läser spetsutbildning och skolorna är mycket nöjda med spetsutbildningen. De beskriver att spetsutbildningen skapar en främjande studiemiljö där det upplevs som tillåtet att lära sig mer jämfört med deras upplevelse av skolan före spetsutbildning. Det är tydligt utifrån elevernas berättelser att det uppstår positiva effekter när en grupp elever med samma intresse möts under ledning av lärare som kan utmana dem. Det uppstår en synergieffekt som resulterar i ökade utmaningar och elever som når längre i kunskapsutvecklingen. Ett tydligt budskap från intervjuerna är att spetsutbildning inte kan ersättas med mer avancerade uppgifter i ett ”vanligt klassrum”.

Vi har träffat elever som beskriver hur de utvecklats väldigt mycket under spetsutbildningen, inte bara i ämneskunskaper utan också socialt och att de byggt upp ett stort självförtroende. Eleverna talar nu om universitetsstudier som en

---

¹⁵ 1 kap. 4 § skollagen (2010:800).

¹⁶ Skolinspektionen (2018), Skolinspektionen (2017), Skolinspektionen (2015), Skolinspektionen (2014a), Skolinspektionen (2014b), Skolinspektionen (2013), Skolinspektionen (2010)

självklarhet samtidigt som vissa berättar att det inte är säkert att de övervägt universitetsstudier om de inte läst en spetsutbildning.

Skolverkets bedömning av försöksverksamheterna

Skolor och huvudmän i försöksverksamheterna är generellt nöjda med spetsutbildningen och ser att den fyller ett behov i utbildningssystemet. Under försöksverksamheten har dock tio grund- och gymnasieskolor valt att avbryta sin medverkan. Företrädare för skolorna och huvudmännen uppger att de valt att avbryta på grund av svårigheten att rekrytera lärare, ökade kostnader för utbildningen, brister i kontakten med gymnasieskola/högskola samt bristande intresse från elever.

Skolverket har i denna och tidigare uppföljningar och utvärderingar av försöksverksamheterna lyft några problemområden. Det är samma problemområden som vi lyfte i den fördjupade redovisningen 2017. De problem vi ser handlar om tillgången på spetsutbildning, kostnader för utbildningen, samverkan mellan skolformerna respektive med högskolan, samt att det behöver finnas en flexibilitet i utbildningssystemet för att elevernas övergångar ska fungera.

De intervjuade elevernas upplevelse av spetsutbildning i grundskolan varierar något mer än upplevelserna av spetsutbildning på gymnasial nivå. Det kan bero på elevernas ålder men också på att grundskolan inte erbjuder samma möjlighet till specialisering som gymnasieskolan med de olika programmen och kurserna. Den samlade bilden av elevernas erfarenheter är att de är nöjda med den spetsutbildning de läst och att de uppskattar möjligheten att få fördjupa sig i det eller de ämnen som utbildningen är inriktad mot. I elevintervjuerna framkommer också att eleverna tycker att det är viktigt att det finns möjlighet att välja en spetsutbildning på gymnasial nivå även utan att ha läst en spetsutbildning i grundskolan.

Försöksverksamheterna med spetsutbildning är inne på sitt tionde år i gymnasieskolan och sitt sjunde år i högstadiet vilket är lång tid för en försöksverksamhet. Skolverkets uppföljningar och utvärderingar har visat att verksamheten i stort har fungerat väl för de deltagande eleverna. Samtidigt är det ett problem att verksamheten bedrivs som en försöksverksamhet eftersom det skapar osäkerhet om verksamheten kommer att få finnas kvar och omöjliggör långsiktiga investeringar i verksamheten.

Skolverket föreslår mot denna bakgrund att regeringen nu fattar beslut om framtiden för försöksverksamheten. Vår bedömning utifrån samtliga uppföljningar och utvärderingar är att det inte finns något hinder för en permanentning av försöksverksamheterna med spetsutbildning. Detta under förutsättning att de problem med regleringarna som framkommit i denna och tidigare redovisningar hanteras.

Regeringen behöver dock överväga hur spetsutbildningen passar in i skolväsendet, vilket är ett politiskt övervägande. Skolverket kan konstatera att spetsutbildning är lättare att införa på gymnasial nivå som är uppbyggd med olika program och

inriktningar, särskilda varianter och riksrekryterande utbildningar. I grundskolan skulle en permanent spetsutbildning innebära en större avvikelse från skolformen i övrigt, särskilt med anledning av att antagningsprov endast i begränsad utsträckning används i skolformen.

Ett beslut om att permanenta spetsutbildningar eller en liknande utbildning förutsätter flera ändringar av regelverket. Vid en eventuell permanentning är det viktigt att huvudmän och berörda myndigheter har tillräcklig tid för att förbereda en sådan permanentning.

En permanentning kräver förändringar i utbildningssystemet

Spetsutbildning bör vara mer tillgänglig vid en permanentning

Vid en eventuell permanentning av spetsutbildningar är det viktigt att de är tillgängliga för elever i hela landet. Spetsutbildningar är okänt för många elever eller så är avståndet till utbildningarna för långt. Om försöksverksamheten med spetsutbildning permanentas är det viktigt att skapa möjlighet för ett större antal utbildningar än de som ingår i försöksverksamheten idag. Men samtidigt behöver spetsutbildningarna kunna rekrytera ur en större elevpopulation, vilket begränsar möjligheten att erbjuda spetsutbildning på alla orter i landet. Alla elever som vill och har intresset att gå en spetsutbildning idag har inte möjlighet att flytta till en ort med spetsutbildning.

Utbildningen behöver få kosta mer

Flera av de deltagande skolorna berättar att de har ökade kostnader för spetsutbildningen jämfört med sin övriga utbildning. Merkostnaderna är direkt relaterade till utbildningen i form av personalkostnader, kostnader för undervisningsmaterial och kostnader relaterade till studiebesök eller föreläsningar. Skolornas merkostnader för spetsutbildning finns i mer detalj beskrivet i de tidigare redovisningarna samt i bilaga 1 och 2.

Om försöksverksamheterna med spetsutbildning permanentas behöver de sannolikt också få kosta mer än ordinarie utbildning. För att utbildningen ska hålla god kvalitet krävs tillgång till utbildade lärare som kan möta behoven hos eleverna på spetsutbildningen samt mer avancerat undervisningsmaterial.

Samverkan mellan skolformerna respektive högskolan måste fungera

Både grundskolor och gymnasieskolor lyfter att det är ett problem att de har ett krav på sig i förordningarna att samverka med en gymnasieskola eller högskola men att motsvarande krav inte finns på gymnasieskolor och högskolor. Det gör att samarbetet blir bräckligt. Försöksverksamheten har förlängts två gånger i gymnasieskolan och en gång i grundskolan, det påverkar så klart överenskommelsen mellan skolor i försöksverksamheten och den samverkande gymnasieskolan eller högskolan. Om regeringen bestämmer sig för att permanenta försöksverksamheten måste samverkan mellan de olika nivåerna i utbildningssystemet säkerställas.

Övergångar måste fungera smidigt

Intervjustudien i den här redovisningen visar att utbildningssystemet inte är anpassat för elever som redan läst en eller flera kurser i en tidigare skolform. Det framkommer även i en tidigare studie från 2015 med elever som gått från spetsutbildning till högskolestudier.¹⁷ Elever som går från spetsutbildning i grundskolan till gymnasieskolan möts i många fall av håltimmar eller att de får läsa om kursen. Detsamma gäller elever som går från en spetsutbildning i gymnasieskolan till högskolestudier, de kan mötas av kurslösa perioder när de redan läst en eller flera kurser på högskolenivå.

Gymnasieelever som läst en eller flera kurser på högskolenivå som sedan ingår i den högskoleutbildning de väljer riskerar att få problem med studiemedel om de inte erbjuds andra kurser än de som de redan läst.

Det finns en risk att spetsutbildning inte ses som en attraktiv utbildning om eleverna inte tillåts fortsätta avancera utan stoppas på nästa nivå. Om regeringen bestämmer sig för att permanenta försöksverksamheten med spetsutbildning behöver det finnas förutsättningar för en anpassad utbildning på nästa nivå i utbildningssystemet.

---

¹⁷ Skolverket (2015).

Referenslista

Förordningen (2008:793) om försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning.

Förordningen (2011:355) om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser.

Gymnasieförordningen (2010:2039).

Högskoleförordningen (1993:100).

Skolinspektionen (2018) *Utmanade undervisning för högpresterande elever – kvalitetsgranskning på gymnasieskolans naturvetenskapliga program*. Dnr. 400-2017-7328

Skolinspektionen (2017) *Arbetsformer och lärarstöd i grundskolan* Dnr: 400-2015:8433

Skolinspektionen (2015) *Lärarstöd och arbetsformer i gymnasieskolans yrkesprogram* Dnr 2015:5842

Skolinspektionen (2014) *Undervisning på yrkesprogram* Dnr 2013:2457

Skolinspektionen (2014) *Stöd och stimulans i klassrummet* Dnr. 2011:6494

Skolinspektionen (2013) *Lärarstöd och arbetsformer i fristående gymnasieskolor* Dnr 2013:180

Skolinspektionen (2010) *Framgång i undervisningen, En sammanställning av forskningsresultat som stöd för granskning på vetenskaplig grund i skolan (forskningsöversikt)*. Dnr 2010:1284

Skollagen (2010:800)

Skolverket (2015) *Försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning 2015*. Dnr 2014:01149 (<http://www.skolverket.se/publikationer?id=3427>)

Skolverket (2017) *Spetsutbildningar på försök*. Dnr 2016:751 och 2016:616 (<https://www.skolverket.se/publikationer?id=3807>)

Telefonintervju med rektor på ABB Industrigymnasium 2019-02-06

Telefonintervju med rektor på Sven Eriksson gymnasiet 2019-02-18

Sammanställning av enkätsvaren från grundskolor som deltar i försöksverksamheten

Totalt har Skolverket beviljat 25 utbildningar att delta i försöksverksamheten med spetsutbildning i grundskolans högre årskurser. Av dessa 25 utbildningar är 15 inriktade mot matematik och/eller naturorienterandeämnen och 10 inriktade mot samhällsorienterandeämnen och humanistiska ämnen.

Tabell 1. Grundskolor som deltar i försöksverksamheten

Skola	Huvudman	Inriktning	Startår
Berzeliuskolan	Linköpings kommun	Matematik och NO	2012
Europaskolan Rogge (Roggeskolan)	Stiftelsen Europaskolan	Matematik och NO	2012
Franska Skolan	Stiftelsen franska skolan	Franska	2012
Grundskolan Metapontum	Metapontum AB	Matematik	2012
Hertsöskolan	Luleå kommun	Matematik	2012
Internationella Engelska Skolan i Jönköping*	Internationella Engelska skolan	Engelska	2012
Liljeborgsskolan*	Trelleborgs kommun	Spanska och tyska	2012
Mörbyskolan	Danderyds kommun	Matematik	2012
Albäcksskolan*	Hultsfreds kommun	Matematik och NO	2013
Dackeskolan*	Tingsryds kommun	Matematik	2013
Edsbergsskolan	Sollentuna kommun	Matematik	2013
Enhagenskolan	Täby Friskola	Matematik	2013
Kunskapsskolan Uppsala Norra	Kunskapsskolan	Matematik	2013
Kvarngärdesskolan	Uppsala kommun	Engelska	2013
Ljungensskolan	Vellinge kommun	Engelska	2013
Spånga grundskola	Stockholms stad	Matematik och NO	2013
Viktor Rydbergs Samskola	Stiftelsens Viktor Rydbergs Skolor	Engelska	2013
Ånestadsskolan	Linköpings kommun	Samhällskunskap	2013
Dammfriskolan	Malmö stad	Matematik	2014
Engelbrektskolan	Stockholm stad	Matematik	2014
Europaskolan Rogge	Stiftelsen Europaskolan	Samhällskunskap och historia	2014
Franska skolan Göteborg	Stiftelsen Franska skolan	Franska	2014
Helenaskolan	Skövde kommun	Matematik och NO	2014
Sturebyskolan*	Stockholm stad	Matematik	2014
Söderkullaskolan	Malmö stad	Engelska	2014

*Huvudmannen har meddelat Skolverket att de inte längre antar elever till årskurs 7 och därmed kommer eller har avvecklat sitt deltagande i försöksverksamheten.

Fem skolor har avbrutit sitt deltagande

Tre huvudmän har meddelat Skolverket att de har beslutat att sluta anta elever till spetsutbildningen och därmed avbryta sin medverkan i försöksverksamheten senast läsåret 2017/18. En av skolorna uppger att bristen på utbildade lärare gör att skolan inte kan garantera att eleverna har tillgång till lärare med

gymnasiebehörighet och därför har de valt att sluta anta elever till spetsutbildningen. För den andra skolan uppger huvudmannen att det blev för dyrt att bedriva spetsutbildning då den kostar mer än motsvarande utbildning. Den tredje skolan uppger att de inte har plats för spetsutbildningen då skolan ska byggas om.

Ytterligare två skolor meddelar enbart i enkäten att de inte kommer anta elever till läsåret 2018/19.

Elevernas intresse för spetsutbildning

Till läsåret 2017/18 sökte 895 pojkar och 760 flickor sökte till en spetsutbildning i grundskolan. Det är alltså fler sökande pojkar än flickor till spetsutbildningen. Alla elever som antas till en spetsutbildning påbörjar inte utbildningen. Skolorna uppger att anledningen till att elever valde att inte påbörja den spetsutbildning de antagits till är att de inte ville byta skola och lämna sina kamrater, att de flyttade till en annan stad och att de antagits till en annan spetsutbildning. Läsåret 2017/18 påbörjade 444 elever en spetsutbildning.

Urval av elever

Av 7 § förordningen (2011:355) om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser framgår att tester och prov får användas för att bedöma de sökandes kunskaper och färdigheter i det eller de ämnen som spetsutbildningen är inriktad mot. Till skillnad från antagningen till spetsutbildning i gymnasieskolan kan resultat från antagningstester eller prov också användas som grund för urval mellan sökande och/eller som villkor för antagning. Urvalsmetoderna syftar till att kartlägga elevens kunskaper och färdigheter inom spetsutbildningens inriktning.¹

Urvalsformer – flera i kombination

Vi vet från tidigare års uppföljningar att det är vanligt att skolorna kombinerar flera urvalsmetoder vid antagning av elever. De metoder som används är:

- Prov
- Intervju
- Skriftlig motivering
- Betyg i årskurs 6
- Referens från lärare i årskurs 6

Skolorna uppger i enkäten att de generellt är nöjda med sin antagningsprocess. Skolorna uppger att urvalsprocessen hjälper dem att hitta eleverna med både intresset och ämneskunskaperna som krävs för att klara en spetsutbildning. Som negativa aspekter av antagningsprocessen lyfter några skolor att det kan upplevas

---

¹ 7 § Förordningen 2011:355 om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser.

stressande för eleven och att det är tidskrävande för skolan. En skola med spetsutbildning i språk lyfter att elever med språket som modersmål ser spetsutbildningen som ett sätt att gå före i kön och komma in på skolan. Ingen skola som besvarat enkäten uppger att de planerar större förändringar av sin urvalsprocess. En skola lyfter att de skulle vilja bedöma den ”akademiska förmågan i helhet” hos de elever som söker till spetsutbildningen men att de fått avslag på detta från Skolverket.

Enligt förordningen får skolorna för urval förutom betyg använda tester och prov för att bedöma elevens kunskaper och färdigheter i utbildningens inriktning. Skriftlig motivering, referens från lärare i årskurs 6 och intervju är alltså inte tillåtet i förordningen även om skolorna använder dem. Det är dock inte förbjudet att intervju eleverna, bara att använda det för urval.²

Studieavbrott – ovanligt och av personliga skäl

Under läsåret 2017/18 har 14 av 25 utbildningar i försöksverksamheten haft en eller flera elever som valt att avbryta sina studier på spetsutbildningen. Totalt var det 31 elever som avbröt sina studier av de totalt 1475 elever som läste en spetsutbildning läsåret 2017/18.

De elever som valt att avbryta sina studier på spetsutbildningen är jämt fördelade över alla årskurser. Eleverna uppges enligt skolorna ha avbrutit sina studier på grund av flytt, för lång resväg till skolan, att spetsutbildningen upplevs för utmanade och tar för mycket energi, utlandsstudier eller sjukdom.

De elever som avbryter sina studier på spetsutbildning fortsätter i många fall sina studier på samma skola men enligt ordinarie grundskoleutbildnings schema och innehåll. De elever som flyttat får sin utbildning på den nya orten. Två skolor uppger också att deras elever bytt skola i samband med att de avbröt sin spetsutbildning.

Organisation av spetsutbildningen

Undervisningen på spetsutbildning i grundskolan skiljer sig från den ordinarie undervisningen på skolorna. Undervisningen på spetsutbildningen sker ofta i ett högre tempo och på en mer avancerad nivå än den ordinarie undervisningen i det eller de ämnen utbildningen är inriktad mot. Det högre tempot möjliggör för eleverna att hinna läsa gymnasiekurser i det eller de ämnen spetsutbildningen är inriktad mot. Undervisningen på spetsutbildningen beskrivs som mer problembaserad än den ordinarie undervisningen. I flera fall har eleverna utökad undervisningstid i spetsutbildningens inriktning. Tre skolor lyfter att deras elever i spetsutbildning deltar i matematiktävlingar.

---

² Enligt 7 § i förordning (2011:355) om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser är det endast tester och prov tillåtna som grund för antagningen eller urval mellan sökande till utbildningen.

Antal lärare som undervisar

Enligt enkäten till rektorer undervisar 96 lärare med 154 ämnesbehörigheter på spetsutbildning under läsåret 2017/18. En lärare kan vara behörig att undervisa i flera ämnen. Det finns behöriga lärare både i grundskolans årkurs 7–9 och på gymnasial nivå i alla ämnen som spetsutbildningen kan vara inriktad mot.

Spetsutbildningens koppling till gymnasieutbildning

Enligt förordningen (2011:355) ska en grundskola i försöksverksamheten ha ett etablerat samarbete med en gymnasieskola som har utbildning i det eller de ämnen spetsutbildningen är inriktad mot.

Samverkan med gymnasieskolan

Samverkan med gymnasieskolan sker på olika sätt, från ett nära och utvecklat samarbete där lärare och elever träffas regelbundet till att samverkan med gymnasieskolan endast sker vid provningar. Många skolor uppger att eleverna undervisas av gymnasielärare när de läser gymnasiekurser, antingen på grundskolan eller gymnasieskolan. Det förekommer också att gymnasielärare undervisar i delmoment på grundskolans nivå vid fördjupning.

Skolorna uttrycker sig positivt om samverkan med gymnasieskolan och menar att när den fungerar utmanas eleverna och deras studiemotivation ökar. Det kan dock vara svårt för lärarna på grundskolan och gymnasieskolan att få tid till samplanering. Skolor lyfter också att samverkan med gymnasieskolan ger lärare möjlighet att samplanera undervisningen och till sambedomning av bland annat nationella prov.

Ett problem som skolor lyfter i enkäten är att eleverna är ”tvingade” att läsa sin gymnasieutbildning på den skola som spetsutbildningen samarbetar med för att inte behöva läsa om den eller de kurser eleven redan läst på gymnasial nivå.

Gymnasiekurser vid spetsutbildningen

Elever som läser en spetsutbildning i grundskolan har möjlighet att välja att läsa en eller flera gymnasiekurser under utbildningen. Det vanligaste är att skolan erbjuder matematik 1, engelska 5 och moderna språk 3. Det finns skolor som erbjuder andra kurser och flera kurser på gymnasial nivå.

Det vanligaste är att eleverna läser en eller flera gymnasiekurser i årskurs 9 men det är möjligt att börja redan i årskurs 7. Det vanligaste är att de elever som läser en gymnasiekurs får betyg i den. Det finns elever i spetsutbildning som läser en eller flera gymnasiekurser och sedan väljer att inte få betyg i dem.

Skolornas uppföljning och utvärdering av spetsutbildning

Uppföljningen av spetsutbildning ingår i skolornas vanliga systematiska kvalitetsarbete och kan vara analys av resultat, avstämning med den mottagande gymnasieskolan, uppföljning av elevernas upplevelse både av studier och den sociala situationen. En huvudman uppger att de noterat att skolans övriga elever

fått ett lägre resultat än väntat i spetsämnet då eleverna i spetsutbildning undervisas i en egen grupp. Detta tror de beror på att de intresserade eleverna försvann ur klassrummet.

En av de skolor som valt att sluta anta elever skriver att de upplever att eleverna inte ser någon fördel i att få ett gymnasiebetyg redan på grundskolan utan att de föredrar diplom eller intyg enligt internationell standard på sin kunskap. Dessa intyg kostar pengar och är därför inte möjligt att tillhandhålla inom spetsutbildning.

Spetsutbildningens kostnader

I förordningen (2011:355) om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser är ett villkor för att få delta i försöksverksamheten att kostanden för spetsutbildningen inte överstiger huvudmannens kostnader för övrig grundskoleutbildning. I enkäten uppger 6 av 23 rektorer och 5 av 20 huvudmän att deras spetsutbildning innebär merkostnader jämfört med övrig grundskoleutbildning.

Det rektorer och huvudmän uppger som merkostnader eller ökade kostnader för spetsutbildningen är ökad undervisningstid eller undervisning i mindre grupper som kräver mer lärarresurser. Att elever avbrutit sin spetsutbildning ger färre elever i klassen och därmed en högre kostnad för undervisningen. Även läromedel och tid för information nämns av en skola som en extra kostnad.

Skolornas samlade bedömning av möjligheter

I enkäten bad vi rektorerna redogöra för deras samlade bedömning av möjligheterna och utmaningarna som finns med att genomföra spetsutbildning.

Alla skolor i försöksverksamheten är överens om att spetsutbildning är en möjlighet för intresserade elever att få fördjupa sig och utvecklas i ett eller flera ämnen som de är intresserade av och kunnig i. En skola lyfter att eleverna i spetsutbildning uppskattar att vara med ”likasinnade” kamrater. En annan skola lyfter att spetsutbildningen bidrar till en ökad studiemotivation på hela skolan. En utmaning för skolan kan vara värna om elevernas hälsa så att de inte pressar sig för mycket. En skola lyfter att spetsutbildningen har bidragit till utveckling för alla lärare i det ämne som spetsutbildningen är inriktad mot.

Spetsutbildning ställer krav på lärare att utmana eleverna och en skola önskar statsbidrag för att bedriva spetsutbildning. En utmaning kan vara att få till en fungerande samverkan mellan grundskolan och gymnasieskolan, både under pågående spetsutbildning men också efter avslutad spetsutbildning för elevernas skull så de får möjlighet att inte tvingas läsa om kurser på gymnasieskolan.

Samanställning av enkätsvaren från gymnasieskolor i försöksverksamheten

Totalt har 29 utbildningar fått tillstånd att delta i försöksverksamheten med gymnasial spetsutbildning.¹ 13 är inriktade mot matematik och naturvetenskap, 14 är inriktade mot samhällsvetenskap och humaniora och läsåret 2018/19 startade två utbildningar inriktade mot teknikvetenskap. Inga fler huvudmän har meddelat att de vill avbryta sitt deltagande i försöksverksamheten till denna redovisning än de fem som Skolverket rapporterade om i redovisningen 2017.²

Tabell 1. Gymnasieskolor som deltar i försöksverksamheten

Skolenhet	Huvudman	Inriktning	Startår
Danderyds gymnasium	Danderyds kommun	Matematik	2009
Ehrens värdska gymnasiet	Karlskrona kommun	Matematik	2009
Europaskolan i Strängnäs	Stiftelsen Europaskolan	Science program	2009
Globala gymnasiet	Stockholm stad	Global inriktning	2009
Härnösands gymnasium*	Härnösands kommun	Biomedicin	2009
Katedralskolan Lund	Lunds kommun	Historia	2009
Luleå gymnasium	Luleå kommun	Matematik	2009
Polhemsskolan	Lunds kommun	Fysik	2009
Vasaskolan	Gävle kommun	Humaniora	2009
Fässbergsgymnasiet	Mölnåls stad	Samhällsvetenskap och humaniora	2010**
Folkungaskolan*	Linköpings kommun	Hållbarutveckling	2010
Gullmarsgymnasiet	Lysekils kommun	Marinbiologi	2010
Hvitfeldtska gymnasiet 3	Göteborgs stad	Matematik	2010
Katedralskolan Lund	Lunds kommun	Samhällsvetenskap, moderna språk, litteratur och film	2010
Katedralskolan Uppsala*+*	Uppsala kommun	Classe Français	2010
Katedralskolan Uppsala*	Uppsala kommun	Bioteknik	2010
Sven Ericssongymnasiet	Borås stad	Entreprenörskap	2010
Tumba gymnasium+	Botkyrka kommun	Finansekonomi	2010
Viktor Rydbergs Gymnasium	Stiftelsen Viktor Rydbergs Skolor	Engelska	2010
Älvkulle gymnasiet*	Karlstad-Hammarö gymnasienämnd	Forskar-NV	2010
Carlforsskas Ekonomi- och Handelsskola	Västerås kommun	Ekonomi – internationellt företagande	2016
Europaskolan i Strängnäs	Stiftelsen Europaskolan	Modern Humanities	2016
Polhemsskolan	Lunds kommun	Matematik	2016

¹ Då fem utbildningar har valt att avbryta sin medverkan i försöksverksamheten har Skolverket genom övergångsbestämmelser kunnat ersätta de inaktiva utbildningarna med nya utbildningar. Därför har totalt fler utbildningar fått tillstånd att delta än de i övergångsbestämmelserna angivna.

² Skolverket (2017).

Skolenhet	Huvudman	Inriktning	Startår
Berzeliuskolan gymnasium	Linköpings kommun	Matematik	2017
Karolinska Gymnasiet	Örebro kommun	Internationella relationer	2017
Rudbecksgymnasiet	Örebro kommun	Life Science	2017
The International High School of the Gothenburg Region	Göteborg stad	Engelska	2017
ABB industrigymnasium Västerås	Industri tekniska Gymnasiet Bergslagen AB	Teknikspets mot smarta system och produkter	2018
Sven Eriksongymnasiet	Borås stad	Logistik och e-handel	2018

*Skolan har meddelat att de inte vill förlänga sitt deltagande i försöksverksamheten.

** Fässbergsgymnasiet beviljades tillstånd att starta ht 2009 men valde pga. lågt söktryck att starta hösten 2010.

+Definierades vid införandet av Gy11 om till specialiseringar inom ekonomiprogrammet.

++Definierades vid införandet av Gy11 om till specialiseringar inom humanistiska programmet.

Elevernas intresse för spetsutbildning

Antalet sökande elever varierar mellan olika utbildningar och skolor. Läsåret 2017/18 sökte i genomsnitt 26 elever som förstahandssökande till en spetsutbildning, det innebär ungefär 0,9 sökande per plats.³ Det är en minskning jämfört med läsåret 2015/16 då antalet sökande i genomsnitt var 30 per utbildning, ungefär 1,1 sökande per plats.⁴ Antalet antagna elever är ungefär 24 per utbildning inom försöksverksamheten. I genomsnitt tackade 21 elever ja till sin utbildningsplats läsåret 2017/18.

Nästan alla skolor som svarade på enkäten uppger att de hade ett söktryck från elever till spetsutbildning som är ungefär i enlighet med deras prognos. En skola har svarat att söktrycket var över prognos och två skolor har svarat att söktrycket var under prognos. Tre skolor har kommenterat sitt svar, en skola uppger att elever på spetsutbildning ökat under året och att de nu har en full klass med 30 elever. En skola skriver de justerat ner elevprognosen under året och att de nu har ett söktryck i nivå med prognosen.

Könsfördelningen på spetsutbildningen är jämn

Inför läsåret 2017/18 var de sökande eleverna till en gymnasial spetsutbildning jämt fördelade mellan könen. Det finns inget tydligt mönster att en viss inriktning attraherar fler elever av ett kön men det finns enskilda utbildningar med överrepresentation av ett kön. Totalt finns det en liten överrepresentation av män. Här vill vi poängtera att det är en relativt liten grupp elever som läser en spetsutbildning så några få individer kan få stort genomslag i statistiken.

---

³ Räknat på 30 utbildningsplatser per utbildning.

⁴ Skolverket (2017).

En ökning av elever som fortsätter läsa en spetsutbildning

Läsåret 2012/13 startade en försöksverksamhet med spetsutbildning i grundskolans högre årskurser. Sedan läsåret 2015/16 kan därmed de elever som läst en spetsutbildning i grundskolan fortsätta med spetsutbildning på gymnasial nivå.

Inför hösten 2017 är det fem utbildningar inom försöksverksamheten som antagit en eller flera elever som har läst en spetsutbildning inom försöksverksamheten i grundskolan. Det är en ökning jämfört med läsåret 2015/16 då två utbildningar hade antagit elever som läst en spetsutbildning i grundskolan. Totalt är det ungefär 35 elever som avslutat en spetsutbildning i grundskolan som fortsätter läsa en spetsutbildning på gymnasieskolan.

Det är Berzeliuskolan, Danderyds gymnasium, Europaskolan i Strängnäs (båda utbildningarna) och Viktor Rydberg gymnasium Djursholm som uppger att de tagit emot elever som tidigare läst en spetsutbildning inom försöksverksamheten i grundskolan till läsåret 2018/19.

Berzeliuskolan och Europaskolan i Strängnäs uppger att de fått information om elevernas tidigare studier direkt från grundskolan då de ingår i samma koncern. Danderyds gymnasium och Viktor Rydberg gymnasium Djursholm uppger att de samarbetar med grundskolor i det geografiska närområdet och att de fått uppgifter från eleverna. Viktor Rydberg gymnasium Djursholm uppger att de också antagit elever som läst vid en annan skola inom stiftelsen.

Fyra av de fem gymnasieskolorna uppger att de fått information om att eleverna har betyg i minst en gymnasiekurs. Gymnasieskolorna har löst ”problemet” med att eleverna redan har betyg i en eller flera gymnasiekurser på olika sätt. De kan låta eleverna som redan läst en eller flera kurser fortsätta till nästa kurs, erbjuda de som läst många kurser möjlighet att läsa in gymnasieskolan i ett högre tempo, erbjuda fler högskolekurser eller på annat sätt erbjuda en individuell lösning utifrån elevens önskemål.

Riksrekryterande utbildning?

En spetsutbildning på gymnasial nivå ska vara riksrekryterande. Samtliga 18 gymnasieskolor som besvarat enkäten uppger att de har minst en elev från en annan hemkommun.

I många fall handlar det om elever från närliggande kommuner och det är möjligt för eleverna att dagspendla till utbildningen. I Stockholm, Göteborg och Lund rör sig elever i många fall över kommungränserna för att läsa en utbildning. Antalet elever med en annan hemkommun varierar från 2 till 30 per årskurs.

Två av de 18 gymnasieskolor som besvarat enkäten uppger att de har möjlighet att ordna elevboende för alla eller några av eleverna med annan hemkommun. Det har i tidigare uppföljningar lyfts att riksrekryteringen försvåras av att skolorna inte har möjlighet att erbjuda elevboende till elever med en annan hemkommun.

Urval av elever

Enligt 6 § förordningen (2008:793) om försöksverksamheten med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning får de skolor som bedriver en spetsutbildning möjlighet att göra urval av behöriga sökande med hjälp av prov för att bedöma den sökandes färdigheter, kunskaper och andra möjligheter inom det ämne eller ämnesområde som spetsutbildningen är inriktad emot. Skolorna får använda prov eller tester för att göra urval av elever men resultaten kan inte vara ett krav för att kunna antas. Detta innebär att en elev som är behörig att antas till en spetsutbildning i gymnasieskolan inte kan nekats plats på grund av ett provresultat om det är färre behöriga sökande än antalet platser på utbildningen.⁵

Urvalsformer – flera metoder i kombination

De gymnasieskolor som svarade på enkäten uppger att de använder fler metoder än prov för urval. De urvalsmetoder som används är:

- Betyg
- Prov
- Intervju
- Skriftlig motivering
- Referens från lärare i grundskolan

Sex skolor använder endast betygen från grundskolan vid antagning. Det förekommer att betyg i ämnen kopplade till spetsutbildningen viktas för att få en större betydelse. Fyra skolor kombinerar betyg med ett antagningsprov och lika många skolor kombinerar betyg, antagningsprov och intervjuer för att göra urval. Urvalsprovet och intervjuerna kan ge extra meritpoäng som adderas till elevens grundskolebetyg. Två skolor uppger att de använder intervju och två skolor uppger att de använder intervju i kombination med betyg från grundskolan. Enligt förordningen får skolorna förutom betyg använda prov som urvalsgrund. Skriftlig motivering, referens från lärare i grundskolan och intervju är alltså inte tillåtet i förordningen även om skolorna använder dem. Det är dock inte förbjudet att intervjuar eleverna, bara att använda det för urval.⁶

Skolorna lyfter att fördelarna med en eller flera urvalsmetoder är att de sökande eleverna kan få en bättre bild av nivån på utbildning. De skolor som använder antagningsprov menar att provet kan hjälpa de sökande att förstå vilken kunskapsnivå utbildningen har. De skolor som använder intervju eller muntligt prov menar att det är lätt för läraren att bedöma om eleven har intresse och kunskap för spetsutbildningens inriktning. Skolorna lyfter att en positiv ”sidoeffekt” är att de sökande får möjlighet att ställa frågor till lärare om

---

⁵ 7 kap. 2 § gymnasieförordningen (2010:2039) och 6 § förordningen (2008:793) om försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning.

⁶ Enligt §6 i förordning (2008:793) om försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning får förutom betyg prov användas för den sökandes färdigheter eller kunskaper inom det ämne eller ämnesområde som spetsutbildningen är inriktad mot.

utbildningen och vissa fall också för möjlighet att träffa elever i spetsutbildning och därmed kan få en större förståelse för vad det innebär att läsa en spetsutbildning. De skolor som använder betyg från grundskolan för urval uppger att det fungerar bra. Det skolorna lyfter som negativt med ett urvalsförfarande är att de ger en ökad arbetsbelastning för lärare under en period när lärare redan har en hög arbetsbelastning.

Ovanligt med avbrott från spetsutbildning

I genomsnitt avbryter 52 elever sina studier på en spetsutbildning per läsår. 14 av de 18 utbildningar som besvarat enkäten uppger att minst en elev avbrutit sina studier under läsåret 2017/18. Under läsåret gjorde 51 elever studieavbrott, av dessa var 29 tjejer och 22 killar. Antalet studieavbrott är få sett till att det är ca 1 000 elever på spetsutbildningen totalt.

De flesta studieavbrotten sker under år ett och två. De vanligaste skälen till studieavbrott i år 1 är enligt skolorna att eleven vill läsa ett annat program eller andra kurser än vad som är möjligt inom spetsutbildning. Elever gör också studieavbrott av personliga skäl som t.ex. sjukdom eller hemlängtan. Elever i spetsutbildning som i år 2 eller 3 väljer att läsa ett år utomlands registreras som studieavbrott trots att de återkommer till utbildningen året efter.

De elever som avbrutit sina studier på en utbildning inom försöksverksamheten har fortsatt sina studier på samma skola men på ett annat program eller bytt till en annan skola.

Organisation av spetsutbildningen

Enligt svaren i enkäten är det vanligaste sättet att organisera en spetsutbildning som en egen klass. På de utbildningar där elever i spetsutbildning inte bildar en egen klass läser eleverna med elever på motsvarande nationella program och bildar en egen undervisningsgrupp i de kurser som ingår i spetsutbildningen. Elever som läser sin spetsutbildning i en spetsklass kan läsa någon eller några kurser med elever som inte läser spetsutbildning, till exempel kurser i moderna språk.

Undervisning på spetsutbildning

Av 7 § förordningen (2008:793) om försöksverksamheten med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning framgår att en spetsutbildning ska innehålla gymnasiekurser med särskild fördjupning och breddning mot det ämne eller ämnesområde som utbildningen är inriktad mot. Generellt innebär detta att spetsutbildningarna inledningsvis håller en högre takt i undervisningen än jämförbara nationella program för att skapa tid till högskolestudier.

Utmanande arbetssätt för eleverna

Undervisningen på spetsutbildningar inom försöksverksamheten sker ofta i ett högre tempo än på motsvarande nationella program. Undervisningen kan också utgå från ett problembaserat arbetssätt och/eller att flera ämnen samverkar kring ett tema eller utbildningens inriktning. Det förekommer också föreläsningar med

forskare från de universitet och högskolor som skolan samarbetar med och andra aktörer. Elever i spetsutbildning läser också breddnings- och fördjupningskurser inom utbildningens inriktning. I de flesta fall har eleverna på spetsutbildningen inte utökad undervisningstid i breddnings- och fördjupningskurserna.

Representanter för utbildningarna som besvarat enkäten uppger att eleverna i spetsutbildning upplever den som positiv och utvecklande. En skola beskriver att eleverna äntligen går i en klass med "sina gelikar." För skolan är det positivt att få vara med i försöksverksamheten då den kan bidra till ett ökat kollegialt lärande och ny inspiration för skolans lärare. En skola uppger att de upplever att deras elever känner sig väl förberedda för fortsatta studier på högskola efter avslutad spetsutbildning.

Det som kan upplevas som negativt är att det blir "för mycket" av utbildningens inriktning om den inkluderas i flera ämnen och eleverna önskar då att få läsa "vanliga ämnen". Att bedriva spetsutbildning, särskilt på skolor med en mindre grupp elever i spetsutbildning beskrivs som en schemateknisk utmaning av några utbildningar. En utbildning lyfter att det är problematiskt att eleverna inte kan få meritpoäng för de kurser de läser inom spetsutbildningen. Några utbildningar lyfter också att de haft en utmaning i att stötta elever med mycket höga krav på sig själva och sin prestation.

Lärarna på spetsutbildning

Enligt skolorna som besvarat enkäten är de flesta lärare som undervisar på spetsutbildning behöriga i det eller de ämnen som de undervisar i. Det förekommer också att lärare som har doktors- eller licentiatexamen undervisar på spetsutbildningen.

Samverkan med högskola

I 2§ förordningen (2008:793) anges att ett av villkoren för att en huvudman ska få delta i försöksverksamheten med spetsutbildning på gymnasienivå är att de har ett samarbete med ett universitet eller högskola. Universitetet eller högskolan ska kunna erbjuda kurser i det ämne eller ämnesområde som spetsutbildningen är inriktad mot. Det betyder inte att alla elever måste läsa en högskolekurs utan att de ska erbjudas den möjligheten.

Parallella studier på högskolenivå

Elever i spetsutbildning läser mellan 0 och 30 högskolepoäng under sin spetsutbildning. Alla elever i spetsutbildning tar del av den övriga samverkan mellan skolan och högskolan som till exempel föreläsningar eller studiebesök.

Enligt gymnasieskolorna som besvarat enkäten läste 164 elever i spetsutbildning på högskolenivå under läsåret 2017/18. Det är en jämn könsfördelning bland de elever som valde att läsa högskolekurser under läsåret 2017/18, av de 164 eleverna var 83 tjejer och 81 killar. De 164 elever som läser en eller flera kurser på

högskolenivå motsvarar ungefär hälften av de elever som går i år 3 på spetsutbildning (ca 300).

Arbetsformer

Samverkan med högskolan kan ske på olika sätt, både genom studiebesök på högskolan och gästföreläsningar av lärare och studenter samt genom kurser på högskolenivå. Samverkan med högskolan ökar vanligtvis med åren på spetsutbildningen. Det är vanligast att elever erbjuds möjligheten att läsa en eller flera högskolekurser i år 3. Det finns också de skolor som samverkar med högskolan kring elevernas gymnasiearbete.

Erfarenheter av arbetsformerna

Gymnasieskolorna beskriver samverkan med högskolan som väl fungerande och givande för båda parter. Samverkan kräver en god kommunikation mellan skolan och högskolan. En gymnasieskola lyfter att samverkan underlättas av att skolans lektorer har god kontakt med högskolan. En gymnasieskola lyfter att den enda svårigheten i samverkan är att det kostar högskolan mycket pengar att ha samverkan med spetsutbildningen. En annan gymnasieskola lyfter att de önskar att högskolan skulle skapa särskilda kurser för spetsutbildningen men att de saknar ekonomiska incitament för det. Samma skola lyfter att det tyvärr är få kurser som deras elever i spetsutbildning kan välja att läsa på högskolan.

Skolornas uppföljning och utvärdering av spetsutbildning

I enkäten för läsåret 2017/18 har vi bitt skolorna och huvudmännen beskriva hur de följer upp och utvärderar spetsutbildningen. Skolorna och huvudmännen uppger att de följer upp spetsutbildningen som en del i skolans systematiska kvalitetsarbete på samma sätt som de följer upp sina andra utbildningar. Uppföljningen sker både årligen och löpande till exempel i kursråd eller uppföljning direkt efter en avslutad kurs.

Resultat och planerade förändringar

Huvudmännen och rektorerna uppger att de får övervägande positiva resultat i sin uppföljning av spetsutbildning. Skolorna uppger att eleverna är mycket positiva till utbildningen och får goda studieresultat. Några skolor lyfter också att de har ett ständigt pågående arbete med att motverka negativ stress och prestationsångest hos eleverna. Flera av skolorna lyfter de har ett ständigt pågående arbete med att utveckla utbildningen och innehållet i kurser men att det handlar om mindre justeringar inom ramen för utbildningen.

Fyra gymnasieskolor uppger att de planerar åtgärder eller förändringar som ett resultat av deras uppföljning av spetsutbildningen. Två skolor uppger att de planerar förändringar i kommunikationen kring utbildningen och att utveckla kontakten med grundskolor i närområdet för att sprida kunskap om spetsutbildningen. En gymnasieskola uppger att de planerar att utveckla sin alumniverksamhet. En annan gymnasieskola uppger att de arbetar på ett samarbete

med ytterligare en högskola för att kunna erbjuda sina elever ett större utbud av kurser på högskolenivå.

Spetsutbildningens kostnader

I enkäten har huvudmännen fått svara på en fråga om kostnaderna för spetsutbildning skiljer sig åt jämfört med övrig gymnasieutbildning. De flesta av huvudmännen uppger att spetsutbildning är dyrare än motsvarande nationella program då klasserna inte alltid är fulla och eleverna läser kurser som inte andra elever läser. Även behov av mer avancerad laboratorieutrustning och resor till och från högskolan lyfts som extra kostnader för spetsutbildning. Huvudmannen för två av utbildningar lyfter också att de betalar en ersättning till högskolan de samverkar med.

Skolornas samlade bedömning av möjligheter och utmaningar

I enkäten till rektorerna ber vi dem göra en samlad bedömning av spetsutbildningens möjligheter och utmaningar. Alla gymnasieskolor tycker att spetsutbildningen är en positiv del i utbildningsutbudet och att de tycker den fungerar väl med ett etablerat samarbete med högskolan och engagerade lärare och elever. Att utbildningen ger intresserade elever möjlighet att fördjupa sig i ett eller flera ämnen lyfts som mycket positivt. En gymnasieskola lyfter att de har flera nyanlända elever som läser deras spetsutbildning och att ett gott studieresultat lyfter dessa elevers självkänsla och har en positiv effekt på studier i andra ämnen där språket kan vara en större utmaning.

Gymnasieskolorna lyfter också ett antal utmaningar med att bedriva spetsutbildning. En utmaning är att få lärare i andra ämnen än utbildningens inriktning att förstå att elever som läser en spetsutbildning kan vara högpresterande i flera eller alla ämnen, men också att det kan vara elever med stora utmaningar i andra ämnen. När elever i spetsutbildning läser i spets-grupp kan en utmaning vara att få de andra eleverna i klassen att inte känna sig underlägsna eller mindre bra. Att bedriva spetsutbildning ställer höga krav på tillgången på kompetenta lärare och skolorna lyfter att det finns ett stort behov av kompetensutveckling för lärare som undervisar på spetsutbildningen.

Det finns en osäkerhet i arbetet med spetsutbildning då det är en försöksverksamhet vilket gör det svårt att planera långsiktigt. Skolorna lyfter också det är svårt att marknadsföra utbildningen och rekrytera elever då få känner till spetsutbildningar. Skolor lyfter också att det är svårt att vara riksrekryterande då de inte har möjlighet att hjälpa till med boende. De lyfter också att kontakten med högskolan är mycket viktigt för spetsutbildningen men att den ibland bygger på personliga kontakter. En utmaning kan också vara att få en fungerande samverkan då högskolan inte har någon laglig skyldighet att erbjuda eleverna kurser medan gymnasieskolan har en skyldighet enligt förordningen att erbjuda gymnasiekurser till eleverna.

Registeruppföljning av försöksverksamheten med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser - fördjupad redovisning över flera läsår

. Denna promemoria innehåller en statistisk uppföljning av samtliga elever som ingått i försöksverksamheten med spetsutbildning i grundskolans högre årskurser läsåren 2016/17 och 2017/18. Även vissa uppgifter från tidigare läsår inkluderas i promemorian. Statistiken som presenteras här är en del av det nationella uppföljningssystemet som ska ge en samlad bild av skolans verksamhet samt utgöra underlag för uppföljning och utvärdering på nationell och lokal nivå. Elevuppgifter avser förhållandena den 15 oktober respektive läsår för elever, betygsuppgifter avser förhållandena den 18 juni respektive läsår om inte annat framgår.

I denna promemoria redovisas uppgifter om:

- Antal skolor/skolenheter, ämnesgrupper och elever¹
- Elevuppgifter ur aspekterna kön, utländsk bakgrund, föräldrars utbildningsnivå och meritvärden i årskurs 9 för de elever som deltog i spetsutbildningen läsåren 2016/17 och 2017/18.
- Behörighet och övergångar till gymnasiet för elevpopulationen 2016/17
- Behörighet till gymnasiet för elevpopulationen 2017/18
- Lärarnas tjänstgöringsgrad samt antal år i yrket
- Undervisningstid

Uppföljning av försöksverksamheten

Försöksverksamheten har bedrivits under sex läsår, 2012/13–2017/18. Under läsåren 2012/13–2015/16 växte försöksverksamheten med spetsutbildning kraftigt, både i antal skolenheter och antal elever, men under de två senaste läsåren, 2016/17 och 2017/18, har antalet skolenheter och elever stabiliserats. Sedan läsåret 2015/16 har det inte skett någon förändring i antal skolenheter eller antalet utbildningar som bedrivs. I tabell 1 går det att utläsa att den mest populära utbildning under de läsår som spetsutbildningen har anordnats har varit naturorienterande ämnen/matematik följt av humanistiska ämnen samt samhällsorienterande ämnen.

---

¹ En skolenhet utgör en administrativ enhet där undervisning bedrivs och där det finns en rektor som ansvarar för ledningen och samordningen av det pedagogiska arbetet. Mellan elevinsamlingen den 15 oktober och betygsinsamling den 18 juni för läsåren 2016/17 och 2017/18, har det hänt att skolenheter lagts ned mellan de två olika mätpunkterna under läsåret. De har då ersatts av nya skolenheter som tillhör huvudmannen.

Tabell 1. Spetsutbildningens inriktning (ämnesgrupp) samt elevantal redovisat per skola/skolenhet²

Läsår	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Antal elever ³	190	580	1077	1427	1508	1475
Antal skolor/skolenheter	8	18	26	27	27	27
Antal fristående skolenheter	4	7	8	8	8	8
Andel (%) elever i fristående skolor/skolenheter	41	39	35	33	31	31
Utbildningar NO/MA	5	11	16	17	17	17
Utbildningar SO		1	1	1	1	1
Utbildningar HU	3	6	8	8	8	8
Utbildningar NO/MA-SO			1	1	1	1

Riksrekrytering

Av förordningen framgår det att försöksverksamheten med spetsutbildning i grundskolan är riksrekryterande. I tabell 2 nedan redovisas var eleverna är folkbokförda, i skolkommunen eller i en annan kommun.

Tabell 2. Elever som är folkbokförda i skolkommunen respektive annan kommun än skolkommunen⁴

Läsår	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Antal elever	190	580	1077	1427	1508	1475
Folkbokförd i annan kommun än skolkommunen -antal	20	66	122	145	145	123
Folkbokförd i annan kommun än skolkommunen -andel (%)	11	11	11	10	10	8
Antal skolkommuner	7	13	16	16	16	16
Folkbokförd i ett annat län än skollänet - andel (%)					<1	<1

Som vi kan se i tabell 2 är en hög andel av eleverna folkbokförda i samma kommun som skolenheten är belägen i, en siffra som har varit relativt konstant genom läsåren. För årets redovisning har ett nytt mått tagits fram; folkbokförd i ett annat län än skollänet. Med hjälp av måttet går det att mäta grad av riksrekrytering genom att undersöka hur många elever som pendlar från ett annat län för att läsa spetsutbildningen. Den andel elever som pendlar från ett län för att gå spetsutbildningen är relativt liten, mindre än en procent av eleverna gjorde detta läsåren 2016/17 och 2017/18. I tabell 3 och tabell 4 går det att utläsa hur

² Ämnen som inkluderas i ämnesgruppen NO är biologi, fysik och kemi, i SO historia och samhällskunskap, i MA matematik och i HU är det engelska, franska, spanska och tyska. Ämnena inom ämnesgrupperna har varierat under läsåren.

³ Ett fåtal antal elever har läst spetsutbildningen utanför sin ordinarie skolenhet, det vill säga att de går på en skolenhet som inte har spetsutbildning. Dessa har inkluderats då det inte ha bedömts som orimligt att de kan läst spetsutbildningen utanför sin ordinarie skolenhet.

⁴ Med skolkommun avses den kommunen som skolenheten ligger i. Ibland saknas det uppgifter om elevers hemkommun (med hemkommun menas den kommunen eleven är folkbokförd i), dessa elever räknas då som folkbokförda i skolkommunen. Med skollän menas med det länet som skolenheten är belägen i.

spetsutbildningarna har varit koncentrerade till kommuntyper enligt SKL:s kommungruppsindelning.⁵ Spetsutbildningen finns i högre utsträckning i storstäder, förortskommuner till storstäder samt större städer enligt kommungruppsindelning från 2011, exempelvis läste nästan 85 procent av eleverna läsåret 2016/17 en utbildning som fanns i någon av dessa kommungrupper. Utgår man från kommungruppsindelning 2017 som tillämpas för läsåret 2017/18 så finns spetsutbildningen i högre utsträckning i storstäder, större städer och pendlingskommun nära storstad, nästan 82 procent av eleverna läste spetsutbildningen i någon av dessa kommungrupper.

Tabell 3. Koncentration av utbildningar i kommuner och elever per kommungruppsindelning 2011. Antal elever inom parentes.

Läsår	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Storstäder	1 (31)	1 (87)	3 (252)	3 (397)	3 (514)
Förortskommuner till storstäderna	1 (24)	4 (135)	4 (261)	4 (347)	4 (356)
Större städer	3 (74)	4 (196)	5 (331)	5 (407)	5 (409)
Pendlingskommuner	2 (61)	2 (110)	2 (149)	2 (164)	2 (123)
Varuproducerande kommuner	.	2 (52)	2 (84)	2 (112)	2 (106)
Total	7 (190)	13 (580)	16 (1077)	16 (1427)	16 (1508)

Tabell 4. Koncentration av utbildningar i kommuner och elever per kommungruppsindelning 2011. Antal elever inom parentes.

Läsår	2017/18
Lågpendlingskommun nära större stad	1 (76)
Mindre stad/tätort	1 (68)
Pendlingskommun nära mindre stad/tätort	1 (51)
Pendlingskommun nära storstad	5 (373)
Pendlingskommun nära större stad	1 (73)
Storstäder	3 (503)
Större stad	4 (331)
Total	16 (1475)

Eleverna i försöksverksamheten

I detta avsnitt presenteras uppgifter om elevernas bakgrund med avseende på kön, utländsk bakgrund och föräldrars högsta utbildningsnivå.

⁵ Kommungruppsindelningen 2011 är gjord av Sveriges Kommuner och Landsting. Kommunerna är indelade i tio grupper, efter vissa strukturella egenskaper som bland annat befolkningsstorlek, pendlingsmönster och näringslivsstruktur.

Kommungruppsindelning revideras 2016 och började att gälla från den 1 januari 2017. Kommungruppsindelningen 2017 innebär en del genomgripande förändringar jämfört med 2011 års indelning. Den nya indelningen består av nio grupper totalt. Dessa grupper är fördelade på tre huvudgrupper. Skolverket började att tillämpa kommungruppsindelningen 2017 för elevstatistiken i grundskolan läsåret 2017/18.

Kön

Som vi kan se i tabell 5 nedan har könsfördelningen varit relativt jämn för de läsår som spetsutbildning har pågått. Mellan 2012/13–2015/16 var flickorna i majoritet på spetsutbildningen. Läsåren 2016/17 och 2017/18 är könsfördelningen fortfarande jämn men för första gången är pojkarna i majoritet på spetsutbildningen.

Tabell 5. Antal flickor och andel flickor per läsår⁶

Läsår	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Antal flickor	101	307	554	718	704	674
Andel flickor (%)	53	53	51	50	47	46

I tabell 6 går det att utläsa att könsfördelningen mellan spetsutbildningarnas ämnesgrupper skiljer sig åt mer än vad spetsutbildningen som helhet gör. Inom ämnesgruppen naturorienterande ämnen/matematik har könsfördelningen varit relativt jämn under de läsåren som spetsutbildningen har bedrivits, men läsåren 2016/17 och läsåret 2017/18 är flickorna i minoritet. För läsåren 2016/17 och 2017/18 är flickorna fortfarande i majoritet när det gäller de samhällsorienterande ämnen, men andelen har minskat något. I sammanhanget bör det påpekas att det är en relativt liten grupp elever som läser samhällsorienterande ämnen. I ämnesgruppen humanistiska ämnen har flickorna varit majoritet mellan läsåren 2012/13–2016/17, men läsåret 2017/18 är flickorna för första gången i minoritet på utbildningen. Sett till antal elever har inriktningen mot naturorienterande ämnen/matematik varit den mest populära utbildning följt av inriktningen mot humanistiska ämnen.

Tabell 6. Könsfördelningen per ämnesgrupper⁷

Läsår	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Antal elever NO/MA	115	371	679	887	988	994
Antal elever SO		13	49	88	99	107
Antal elever HU	75	196	355	463	437	398
Andel flickor (%) NO/MA	52	50	47	47	43	44
Andel flickor (%) SO		77	80	65	63	55
Andel flickor (%) HU	55	57	56	55	51	49

Utländsk bakgrund⁸

I tabell 7 kan vi se att andelen elever med utländsk bakgrund inom spetsutbildning har legat på en relativt jämn nivå alla läsår, men läsåret 2017/18 ökade andelen

⁶ Läsåret 2012/13 saknas det uppgifter om en elevs könstillhörighet, eleven har därför exkluderats ur beräkningen.

⁷ Tabellen summerar inte korrekt det finns elever som läser olika ämnesgrupper.

⁸ Utländsk bakgrund innebär att eleverna är födda utomlands eller födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands. Elever som saknar uppgift om personnummer eller uppgift om utländsk bakgrund räknas i denna statistik till elever med utländsk bakgrund. Att uppgift om personnummer saknas kan bland annat bero på att eleven inte är folkbokförd i Sverige.

elever med utländsk bakgrund på spetsutbildningen. Det kan jämföras med elever på som går på en skolenhet som har spetsutbildning men som inte läser spetsutbildningen, där andelen elever med utländsk bakgrund är något högre. Andelen elever med utländsk bakgrund inom spetsutbildning ligger närmare snittet för riket. Även om andelen elever med utländsk bakgrund har varit relativt konstant mellan läsåren för spetsutbildningen så förekommer det större spridning mellan skolenheterna.

Tabell 7. Elever med utländsk bakgrund⁹

Läsår	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Andel elever inom spetsutbildningen med utländsk bakgrund (%)	23	20	21	22	22	24
Andelen elever med utländsk bakgrund i skolenheter med spetsutbildning (exkl. elever i spetsutbildning)	24	22	28	30	30	28
Riket	20	21	23	24	25	25

I tabell 8 redovisas andelen elever med utländsk bakgrund per ämnesgrupp. Jämför man ämnesgrupperna med varandra framgår det att ämnesgruppen humanistiska ämnen har högst andel elever med utländsk bakgrund för de flesta läsår, följt av ämnesgruppen SO och sist ämnesgruppen NO/MA. Dock är andelen med utländsk bakgrund beräknad på en liten grupp av elever vilket innebär att resultatet bör tolkas med viss försiktighet.

Tabell 8. Andel elever med utländsk bakgrund per ämnesgrupp¹⁰

Läsår	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Andel elever med utländsk bakgrund (%) NO/MA	20	17	17	17	17	20
Andel elever med utländsk bakgrund (%) SO		31	31	22	19	28
Andel elever med utländsk bakgrund (%) HU	27	24	29	30	35	34

Föräldrarnas utbildningsnivå¹¹

I tabell 9 redovisas föräldrarnas högsta utbildningsnivå uppdelat på eftergymnasial utbildning som helhet och forskarutbildning som en delsumma av eftergymnasial utbildning. Redovisningen är uppdelad på elever som deltar i försöksverksamheten, elever på samma skolenhet som anordnar spetsutbildningen men som inte läser spetsutbildningen samt elever i riket. Tabellen visar att, för läsåren 2016/17 och 2017/18, har en väldigt stor andel av eleverna som läser

Övriga elever hamnar i gruppen med svensk bakgrund, även om de har en utlandsfödd förälder. Definitionen har ändrats retroaktivt för tidigare läsår.

⁹ Läsåret 1213 avses elever i årskurs 7. Läsåret 1314 avser elever i årskurs 7 och 8. För läsåret 2014/15 och framåt avses elever i årskurs 7, 8 och 9 på.

¹⁰ Tabellen summerar inte korrekt eftersom elever kan läsa fler än ett ämne.

¹¹ Föräldrarnas högsta utbildningsnivå. Anger den högsta utbildningsnivån av en elevs båda föräldrar.

spetsutbildningen föräldrar med eftergymnasial utbildning (83 procent). Det är en väsentligt mycket högre andel än för eleverna som går på en skolenhet med spetsutbildning, men som inte läser spetsutbildning, samt för riket. Noterbart är även att andelen elever som läser spetsutbildningen och har forskarutbildade föräldrar är väsentligt större jämfört med de båda jämförelsegrupperna.

Tabell 9. Föräldrars utbildningsnivå (andel) ¹²

Läsår	2012/13	2013/14	2014/15 ¹³	2015/16	2016/17 ¹⁴	2017/18
Andel elever inom spetsutbildningen som har föräldrar med eftergymnasial utbildning (%)						
Eftergymnasial utbildning	59	66	68	70	83	83
Därav forskarutbildning	12	11	11	12	12	13
Andelen elever i skolenheter med spetsutbildning som har föräldrar med eftergymnasial utbildning (exkl. elever i spetsutbildning) (%)						
Eftergymnasial utbildning	59	59	58	58	60	64
Därav forskarutbildning	5	5	4	4	4	4
Riket						
Eftergymnasial utbildning	49	49	50	50	53	56
Därav forskarutbildning	2	2	2	3	3	3

Resultat i årskurs 9¹⁵

Läsåret 2016/17 och läsåret 2017/18 är det tredje respektive det fjärde läsåret som en elevkull avslutar årskurs 9 i försöksverksamheten med spetsutbildning i grundskolan. Antalet elever som avslutade årskurs 9 läsåret 2016/17 var 477 elever, läsåret 2017/18 var det 509 elever som avslutade årskurs 9. Elevkullarna som har avslutat årskurs 9 läsåren 2016/17 och 2017/18 är betydligt större än de elevkullar som avslutade läsåren 2014/15 och 2015/16, 169 elever respektive 365 elever.

Tabell 10. Antal elever som avslutat årskurs 9 i spetsutbildningen¹⁶

¹² Läsåret 1213 avses elever i årskurs 7. Läsåret 1314 avser elever i årskurs 7 och 8. För läsåret 2014/15 och framåt avses elever i årskurs 7, 8 och 9 på.

¹³ För läsåret 2014/15 saknas det uppgifter om föräldrars utbildningsnivå för 25 elever. För andra läsår kan det saknas uppgifter om föräldrars utbildningsnivå för enstaka elever.

¹⁴ Från och med läsåret 2016/17 redovisas eftergymnasial utbildning som en helhet jämfört med tidigare läsår då eftergymnasial utbildning och forskarutbildning separerades i redovisningen. Nu redovisas forskarutbildningen som en delsumma ur eftergymnasial utbildning.

¹⁵ Läsåret 2015/16 gick det 369 elever i årskurs 9, för fyra elever saknas det uppgifter i resultatregistret. Uppgifter om betyg samlas in på våren samma läsår.

¹⁶ Elever som återfinns i resultatregistret. Om en elev återfinns i resultatregistret på en skolenhet med spetsutbildning så antas eleven ha avslutat årskurs 9 på spetsutbildningen. Enbart skolenheter som anordnar spetsutbildning och som har elever som avslutat årskurs 9 inom spetsutbildningen kommer med i jämförelsen.

Läsår	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Antal elever som har avslutat årskurs 9	169	365	477	509

Eleverna söker till nationella program på gymnasieskolan med ett meritvärde som räknas fram utifrån elevens slutbetyg. Det är ett komplement till behörighetskraven.¹⁷

Tabell 11. Meritvärden för 17 ämnen

Läsår	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Elever i spetsutbildning	288,4	294,4	296,6	295,8
Skolenheter med spetsutbildning (exkl. elever i spetsutbildning)	245,5	236,6	231,4	238
Riket	224,7	224,1	223,5	228,7

I tabell 11 redovisas meritvärden för elever som har avslutat årskurs 9 läsåret 2016/17 och läsåret 2017/18. En generell observation är att elever som läser en spetsutbildning har väldigt höga meritvärden genomgående i alla ämnen, något som uppvisas för varje läsår som har observerats. Även elever på samma skolenhet som har spetsutbildningen men som inte läser spetsutbildningen uppvisar ett resultat som ligger över rikssnittet.

Tabell 12. Meritvärden 17 ämnen uppdelat på kön

Läsår	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Flickor spetsutbildning	295,4	302,7	305,4	301,9
Pojkar spetsutbildning	280,8	285,1	287,8	290
Skolenheter med spetsutbildning (exkl. elever i spetsutbildning) flickor	258,9	249,3	249	249,8
Skolenheter med spetsutbildning (exkl. elever i spetsutbildning) pojkar	229,7	226	213,2	228,3
Riket - Flickor	238	241,1	240,8	243,2
Riket - Pojkar	212,1	208,7	208	215,3

¹⁷ Meritvärdet beräknas som summan av betygsvärdena för de 16 bästa betygen i elevens slutbetyg och för 17 ämnen för elever som läst moderna språk som språkval. Betyget F ger betygsvärdet 0, E värdet 10, D värdet 12,5, C värdet 15, B värdet 17,5 och A ger betygsvärdet 20. Det högsta möjliga meritvärdet för elever som läst 17 ämnen är 340 och för elever som läst 16 ämnen 320.

I tabell 12 redovisas en jämförelse av meritvärden uppdelat på kön. Där visas att för alla observerade läsår har flickorna som går spetsutbildningen högre meritvärden än pojkarna, något som även gäller för de två andra jämförelsegrupperna.

Behörighet till gymnasieskolans nationella program

I tabell 13 redovisas uppgifter över elever som avslutade årskurs 9 inom spetsutbildningen och som är behöriga till något av gymnasieskolans nationella program. För att bli behörig till gymnasieskolans nationella program så ställs det olika krav beroende på program.¹⁸ Generellt sett så är andelen elever som är behöriga till gymnasieskolans nationella program mycket högre bland de elever som har läst en spetsutbildning jämfört med de elever som inte har läst en spetsutbildning men som har gått inom samma skolenhet som anordnar spetsutbildning. För läsåret 2016/17 och 2017/18 uppnådde nästan alla elever som avslutade årskurs 9 inom spetsutbildningen behörighet till gymnasieskolans yrkesprogram. Läsåret 2016/17 uppnådde nästan alla elever som läste spetsutbildningen behörighet till gymnasieskolans högskoleförberande program. Läsåret 2017/18 var det en något lägre andel av eleverna inom spetsutbildningen som uppnådde behörighet till gymnasieskolans högskoleförberande program.

Tabell 13. Behörighet till gymnasieskolans nationella program (andel)¹⁹

Läsår	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Elever i spetsutbildning - Andel behöriga yrkesprg. (%)	100	100	~100	~100
Elever i spetsutbildning - Andel behöriga estet prg. (%)	100	100	~100	99
Elever i spetsutbildning - Andel behöriga ek, hum och sam. (%)	100	~100	~100	98,8
Elever i spetsutbildning - Andel behöriga naturvet och teknik (%)	100	~100	~100	99
Skolenheter med spetsutbildning yrkesprg. (exkl. elever i spetsutbildning)	93	87,5	82,5	86,2
Skolenheter med spetsutbildning estet prg. (exkl. elever i spetsutbildning)	92,8	86,8	81,9	85,7
Skolenheter med spetsutbildning ek, hum och sam. (exkl. elever i spetsutbildning)	91,4	85,9	80,9	84,5
Skolenheter med spetsutbildning naturvet och teknik. (exkl. elever i spetsutbildning)	91,8	84,5	80	83,6
Riket - Andel behöriga yrkesprg. (%)	85,6	83,1	82,5	84,4
Riket - Andel behöriga estet prg. (%)	84,8	82,1	81,7	83,5
Riket - Andel behöriga ek, hum och sam. (%)	83,3	80,6	80,1	81,9
Riket - Andel behöriga naturvet och teknik. (%)	82,3	79,4	79,3	81

¹⁸ <http://www.skolverket.se/skolformer/gymnasieutbildning/gymnasieskola/behorighetskrav-1.201081>

¹⁹ Observera att om antalet EJ behöriga är 1-4, så visas andelen behöriga som ~100.

Övergång²⁰ till gymnasiet för elever inom spetsutbildningen som avslutat årskurs 9 läsåret 2016/17

För de elever som har avslutat årskurs 9 inom spetsutbildningen och där det finns uppgift om att eleven går i gymnasieskolan, är det vanligast att gå över till ett högskoleförberedande program på gymnasiet. Läsåret 2016/17 är inget undantag, 96 procent av eleverna gick vidare till ett högskoleförberedande program på gymnasieskolan, något som är en väsentligt högre andel jämfört med de elever som inte har läst en spetsutbildning men som har gått på samma skolenhet som anordnar spetsutbildning samt i riket. Cirka tre procent av eleverna som avslutade årskurs 9 inom spetsutbildningen återfinns på ett yrkesförberedande program på gymnasieskolan. De tre mest populära nationella programmen bland elever som avslutat årskurs 9 inom spetsutbildning läsåret 2016/17 var; naturvetenskapsprogrammet (50,3 procent), ekonomiprogrammet (15,2 procent), samt samhällsvetenskapsprogrammet (11,8 procent). Delar man upp eleverna per kön blir resultatet något annorlunda. Bland flickorna är de tre mest populära programmen; naturvetenskapsprogrammet (49,4 procent), ekonomiprogrammet (18,6 procent) samt samhällsvetenskapsprogrammet (16 procent). Bland pojkarna är de tre mest populära programmen; naturvetenskapsprogrammet (51,3 procent), teknikprogrammet (19,5 procent) samt ekonomiprogrammet (11,9 procent). Uppgift om övergångar fanns ej tillgängligt för de elever som avslutade årskurs 9 läsåret 2017/18 vid författandet av denna PM.

Tabell 14. Den utbildningsform som eleven gick på. Anger det gymnasieprogram eleven fanns på den 15 oktober hösten efter avslutad grundskola. (andel)

Läsår	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Högskoleförberedande program (%) - Spets	92,3	95,6	96	.
Yrkesprogram (%) - Spets	7,7	4,4	~3 ²¹	.
Skolenheter med spetsutbildning – HFP ²² (%) - (exkl. elever i spetsutbildning)	78,5	74,7	71,4	.
Skolenheter med spetsutbildning - IM ²³ (%) - (exkl. elever i spetsutbildning)	5,2	7,4	11,9	.
Skolenheter med spetsutbildning - YP (%) - (exkl. elever i spetsutbildning)	16,3	17,9	16,7	.
Högskoleförberedande program (%) - Riket	62,6	62,8	62,2	.
IM (%) - Riket	11	10,4	11,8	.
Yrkesprogram (%) - Riket	26,4	26,8	26	.

²⁰ Med hjälp av elevernas löpnummer går det att följa elevernas övergång från årskurs 9 till gymnasieskolan, elevernas följs upp den 15 oktober läsåret efter de avslutat årskurs 9. Uppgifterna i tabell 14 presenteras på samma sätt som Tabell 10 A: Övergång till gymnasieskola läsåret 2017/18 per program för elever från år 9 läsåret 2016/17.

²¹ Elevantalet avviker med 1-4 elever från det faktiskt observerade värdet.

²² HFP=Högskoleförberedande program, IM= introduktionsprogram, YP= Yrkesprogram

Lärarna i försöksverksamheten

Antalet lärare som undervisade på spetsutbildningen ökade kraftigt mellan läsåren 2012/13 – 2014/15 för att det var då utbildningarna startade. Sedan läsåret 2015/16 har antalet lärare stabiliserats och läsåren 2016/17 och 2017/18 visar inte på några större förändringar över antalet lärare som undervisar. Majoriteten av lärarna som undervisar på spetsutbildningen är kvinnor, något som gäller för alla läsår. Många av lärarna har fler än tio års yrkeserfarenhet. Omfattningen av tjänstgöring på spetsutbildningen, uttryckt som andel av heltidstjänst, har ökat något.

Tabell 15. Antal lärare i försöksverksamheten

Läsår	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Antal lärare	15	38	73	76	80	79
Antal aktiva år i yrket - medelvärde ²⁴	14	13	13	12	13	14
Tjänstgöringsgrad (%)	25	30	25	25	28	28
Undervisar i fler än ett ämne (antal)	7	7	16	17	18	18
Tio eller fler än tio års erfarenhet (antal)	10	23	46	49	54	53
Andel kvinnor (%)	67	66	62	68	59	57

I tabell 16 redovisas en jämförelse mellan planerad undervisning i spetsutbildningens ämne och ett genomsnitt för planerad undervisningstid i riket totalt. Spetsutbildning i franska, tyska och spanska jämförs med språkvalet för riket.²⁵

Tabell 16. Undervisningstid för läsåret

ÄMNE Läsår	Spets 2016/17	Spets 2017/18	Grundskolan 7-9 2016/17	Grundskolan 7-9 2017/18
Biologi	50	51	31	31
Engelska	103	100	74	74
Franska	146	143		
Fysik	50	47	31	31
Historia	30	27	30	30
Kemi	50	46	30	30
Matematik	148	145	105	106
Samhällskunskap	93	81	30	30
Spanska	89	91		
Tyska	89	91		
Språkval			90	90

²⁴ En lärare saknar uppgift om antalet aktiva år som lärare, detta eftersom man inte får någon träff i registret för pedagogisk personal. Den läraren exkluderas ur beräkningen över antalet aktiv år som lärare och samt andelen som har mer än tio års erfarenhet. Detta gäller för läsåret 2016/17.

²⁵ Uppgiften bör tolkas med viss försiktighet då uppgiftslämnare kan ha gjort olika tolkningar vid rapporteringen.

Registeruppföljning av försöksverksamheten med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning 2016/17 och 2017/18

I denna PM följer Skolverket upp de ungdomar som påbörjade en spetsutbildning under läsåren 2016/17 respektive 2017/18. Statistiken som presenteras visar bakgrundsuppgifter för eleverna så som kön, utländsk/svensk bakgrund, föräldrarnas högsta utbildningsnivå, samt meritvärde från grundskolan. Eleverna i spetsutbildning jämförs med elever på samma nationella program i parallellklasser och i riket i övrigt (se följande rubrik för definition av jämförelsegrupper).

Under 2019 följer Skolverket även upp övergången till högskola för elever som påbörjade en spetsutbildning läsåren 2014/15 respektive 2015/16, och som var avgångselever läsåren 2016/17 respektive 2017/18.¹ Även dessa elever jämförs med parallellklasser och övriga elever i riket inom samma program. För samtliga elever redovisas statistik om övergång till högskolan, samt utbildningsinriktning på högskolan.

Population

I följande tabeller jämförs nybörjarelever år 1 i spetsutbildning med elever i parallellklasser och övriga riket på naturvetenskaps- respektive samhällsvetenskapsprogrammet.² Nybörjarelever år 1 är elever som har påbörjat år 1 inom de nationella program som jämförs och inte tidigare har varit inskrivna på något annat program i gymnasieskolan.

Med elever i parallellklasser avses elever på samma program och samma skolenhet som eleverna i spetsutbildning. Till exempel har elever på naturvetenskapsprogrammet på skolenheter som bedriver spetsutbildning inom naturvetenskap definierats som elever i naturvetenskaplig parallellklass. Elever på

---

¹ Detta är de senaste nybörjarkullarna som det finns uppgifter att tillgå om övergång till högskolan.

² I tidigare redovisningar av försöksverksamheten med gymnasial spetsutbildning har elever på olika program även delats upp på olika inriktningar (matematik, naturvetenskap, humaniora, samhällsvetenskap och ekonomi) i syfte att jämföra dem med varandra. I 2017-års redovisning av försöksverksamheten presenterades dock statistiken om eleverna enbart utifrån det program de var inskrivna på, och huruvida de fanns i spetsutbildning, parallellklass eller ingick i övriga i riket. I denna PM (2019-års redovisning) finns samma övergripande indelning som 2017. En anledning är att eleverna i gymnasial spetsutbildning är relativt få i förhållande till antalet elever i parallellklasserna och riket i övrigt vilket skapar små redovisningsgrupper med mer finfördelade indelningar, och som en konsekvens resulterar små förändringar i antal i stora förändringar i procentandelar. En annan anledning är att inriktningarna på programmen har förändrats i och med Gy 2011-reformen vilket gör det svårt att jämföra resultat tillbaka i tiden med en mer finfördelad indelning. Indelningarna är helt enkelt inte jämförbara tillbaka i tiden. Eftersom 2017-års redovisning innehåller en uppföljning av samtliga år som försöksverksamheten har pågått blir det lättare att jämföra resultaten i denna PM med de tidigare åren om samma indelning i jämförelsegrupper bibehålls.

naturvetenskapsprogrammet på skolenheter som bedriver spetsutbildningar inom samhällsvetenskap har däremot inte definierats som elever i naturvetenskaplig parallellklass, utan istället som övriga elever i riket på naturvetenskapsprogrammet.

I kategorin övriga i riket finns alla elever på naturvetenskaps- och samhällsvetenskapsprogrammen som inte har definierats som elever i spetsutbildning eller elever i parallellklass.

Nybörjarelever läsåret 2016/17

I följande avsnitt presenteras bakgrundsuppgifter om nybörjarelever i spetsutbildning år 1 läsåret 2016/17.³ Tabell 1 visar antal och andel nybörjarelever som läste olika program. Andelen elever som läste naturvetenskapsprogrammet (47 procent) respektive samhällsvetenskapsprogrammet (53 procent) inom ramen för spetsutbildningen är nästan lika stor. I parallellklasserna var det en större andel som läste naturvetenskapsprogrammet (57 procent), och i riket i övrigt var det en större andel som läste samhällsvetenskapsprogrammet (70 procent).

Tabell 1. Antal nybörjarelever år 1 i spetsutbildning och jämförelsegrupper läsåret 2016/17

	Antal	Andel (%)
Spetsklasser		
Naturvetenskap	150	47
Samhällsvetenskap	171	53
Totalt	321	100
Parallellklasser		
Naturvetenskap	630	57
Samhällsvetenskap	476	43
Totalt	1 106	100
Övriga riket		
Naturvetenskap	13 229	30
Samhällsvetenskap	31 141	70
Totalt	44 370	100

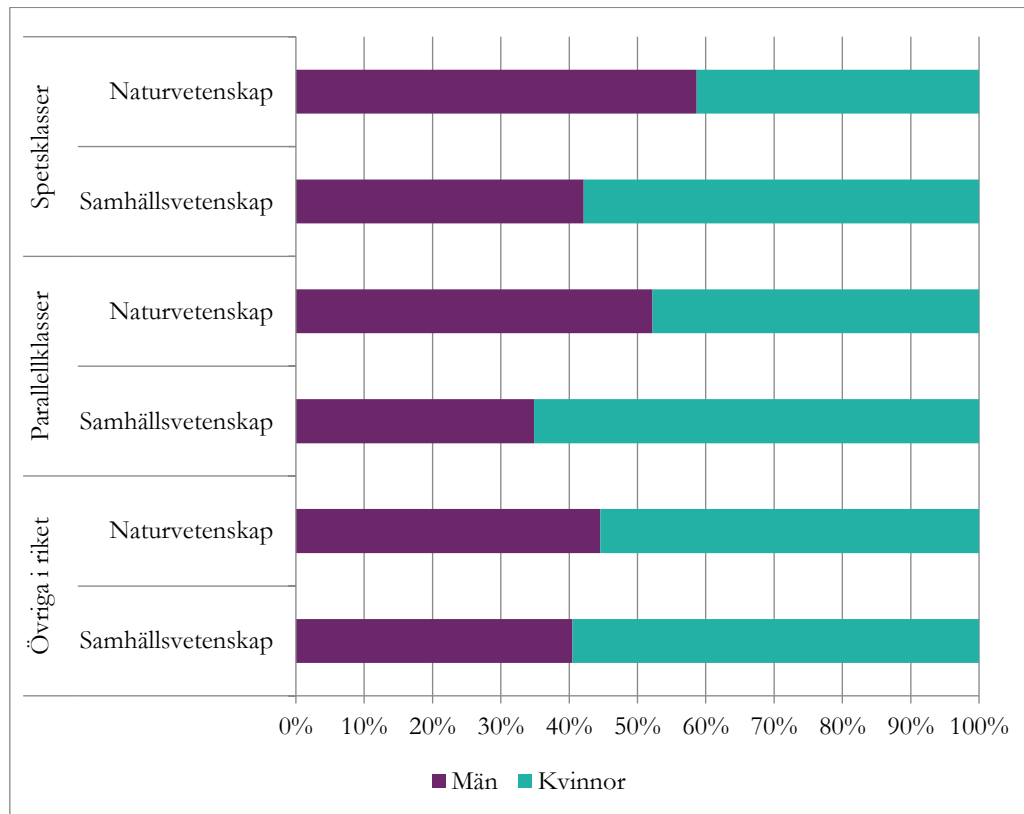
Könsfördelning

Diagram 1 visar könsfördelningen bland eleverna i spetsutbildning och jämförelsegrupperna. Sammantaget är könsfördelningen jämn bland spets eleverna, männen och kvinnorna utgjorde respektive 50 procent av eleverna läsåret 2016/17. Inom naturvetenskapliga spetsutbildningen var männen i majoritet (59 procent)

³ Elever med tillfälliga personnummer saknar bakgrundsuppgifter och därför är de inte inkluderade i redovisningen.

medan kvinnorna var i majoritet inom samhällsvetenskapliga spetsutbildningen (58 procent).

Diagram 1. Andel män och kvinnor, nybörjarelever år 1 i spetsutbildning och jämförelsegrupper, läsåret 2016/17

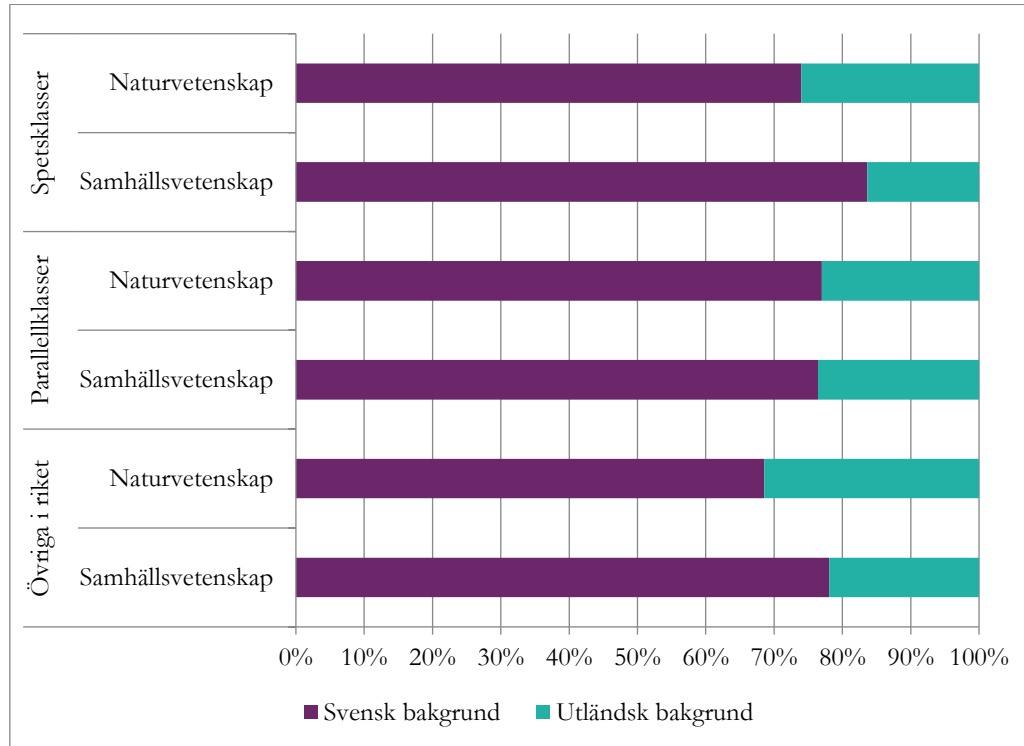
Könsfördelningen i parallellklasserna liknar den bland spets eleverna, men andelen kvinnor är något högre inom båda programmen (65 procent på samhällsvetenskapsprogrammet och 48 procent på naturvetenskapsprogrammet). I övriga riket är kvinnorna i majoritet inom både naturvetenskaps- respektive samhällsvetenskapsprogrammet.

Svensk och utländsk bakgrund

Diagram 2 visar andel elever med svensk och utländsk bakgrund.⁴ Totalt sett utgjorde eleverna med utländsk bakgrund 21 procent av eleverna i spetsutbildning. Lägst andel elever med utländsk bakgrund fanns inom samhällsvetenskaplig spetsutbildningen (16 procent). Inom naturvetenskaplig spetsutbildningen var eleverna med utländsk bakgrund 26 procent.

⁴ Med utländsk bakgrund avses elever som är födda utomlands eller födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

Diagram 2. Andel nybörjarelever år 1 med svensk respektive utländsk bakgrund, i spetsutbildning och jämförelsegrupper, läsåret 2016/17

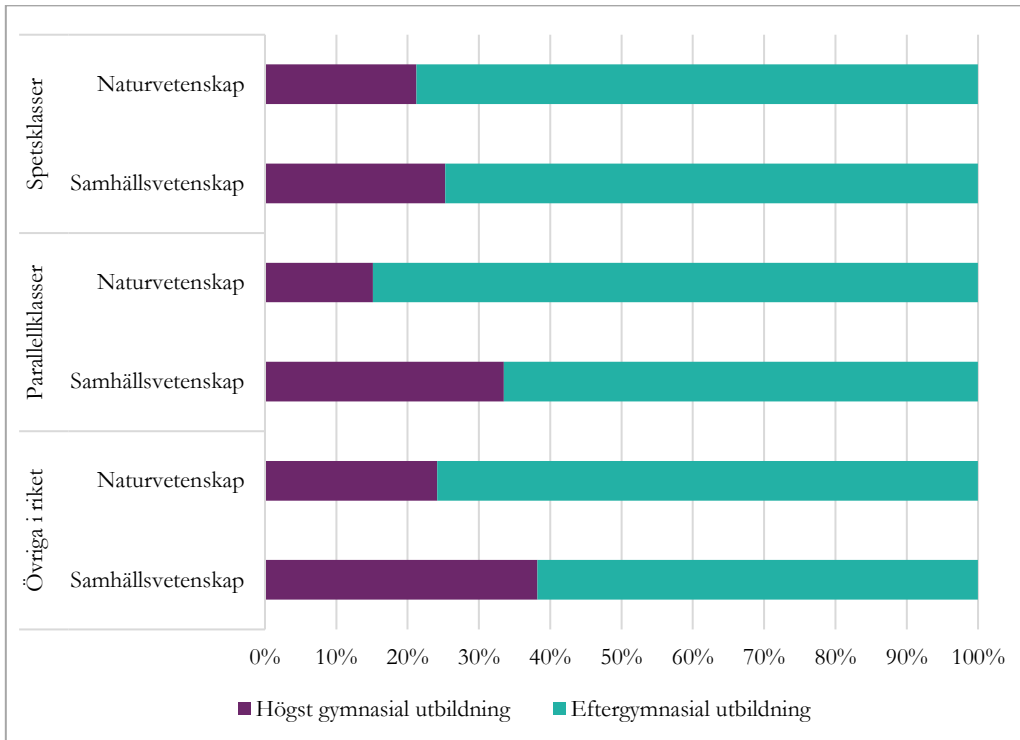

I parallellklasserna var andelen elever med utländsk bakgrund i stort sett densamma inom samhällsvetenskapsprogrammet och naturvetenskapsprogrammet (24 respektive 23 procent). I riket i övrigt återfanns dock en större andel med utländsk bakgrund inom naturvetenskapsprogrammet (32 procent).

Föräldrarnas utbildningsnivå

Totalt 77 procent av eleverna i spetsutbildning läsåret 2016/17 har föräldrar med eftergymnasial utbildning. Bland eleverna som läste samhällsvetenskaplig spetsutbildning var andelen vars föräldrar har eftergymnasial utbildning 75 procent, och bland eleverna som läste naturvetenskaplig spetsutbildning utgjorde dessa elever 85 procent.

Diagram 3. Andel nybörjarelever år 1 vars föräldrar har olika utbildningsnivåer i spetsutbildning och jämförelsegrupper, läsåret 2016/17

Även i parallellklasserna och i riket i övrigt var andelen elever vars föräldrar har eftergymnasial utbildning högre bland dem som läste naturvetenskapsprogrammet (85 respektive 76 procent).

Meritvärden från grundskolan

Tabell 2 visar genomsnittliga meritvärdet⁵ från grundskolan och standardavvikelsen för eleverna inom spetsutbildning och jämförelsegrupperna.

Tabell 2. Meritvärde från åk 9, nybörjarelever år 1 i spetsutbildning och jämförelsegrupper, läsåret 2016/17

	Medelvärde	Std.
Spetsklasser		
Naturvetenskap	277	38
Samhällsvetenskap	273	34
Totalt	275	36
Parallellklasser		
Naturvetenskap	276	29
Samhällsvetenskap	256	33
Totalt	268	32
Övriga i riket		
Naturvetenskap	276	39
Samhällsvetenskap	246	38
Totalt	255	41

Eleverna inom spetsutbildning har generellt sett ett högre genomsnittligt meritvärde från grundskolan än övriga elever på naturvetenskaps- respektive samhällsvetenskapsprogrammet (275). Högst genomsnittligt meritvärde har spets eleverna som läste en utbildning inriktad mot naturvetenskapsprogrammet (277).

Nybörjarelever läsåret 2017/18

I följande avsnitt redovisas bakgrundsuppgifter om nybörjarelever i spetsutbildning år 1 läsåret 2017/18. Tabell 3 visar antal och andel nybörjarelever inom spetsutbildningen och jämförelsegrupperna. Bland eleverna i spetsutbildning var det en lika stor andel som läste naturvetenskapsprogrammet som samhällsvetenskapsprogrammet (50 procent).

---

⁵ En elev kan högst få 340 i meritvärde.

Tabell 3. Antal nybörjarelever år 1, i spetsutbildning och jämförelsegrupper läsåret 2017/18

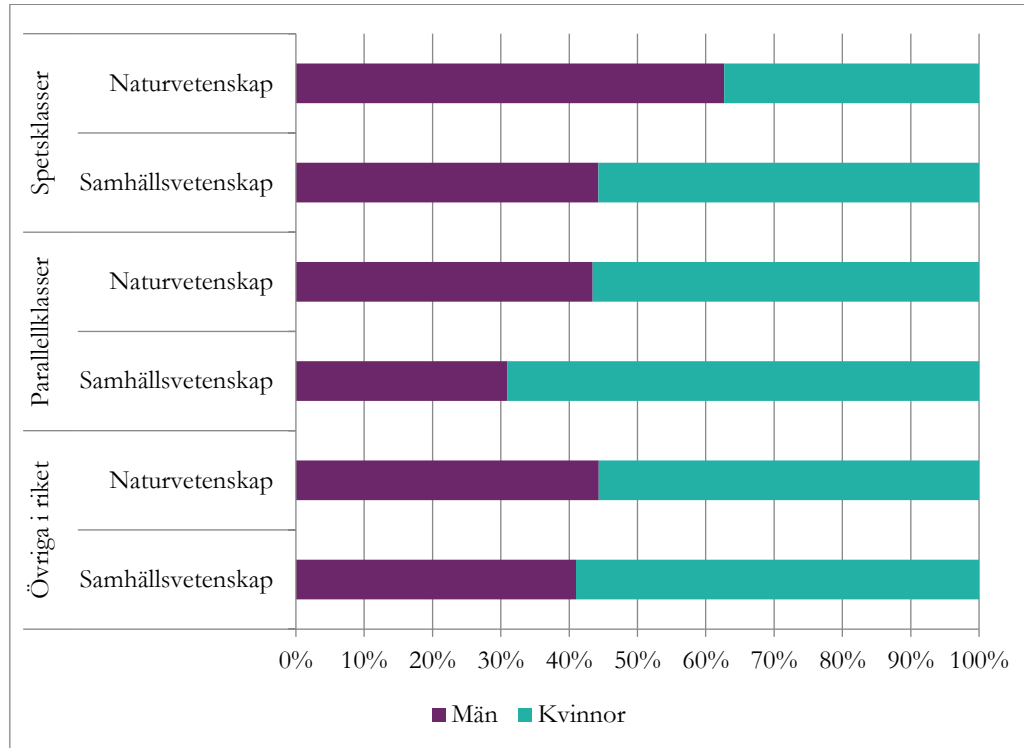
	Antal	Andel (%)
Spetsklasser		
Naturvetenskap	209	50
Samhällsvetenskap	210	50
Totalt	419	100
Parallellklasser		
Naturvetenskap	847	65
Samhällsvetenskap	452	35
Totalt	1 299	100
Övriga riket		
Naturvetenskap	13 668	30
Samhällsvetenskap	31 997	70
Totalt	45 665	100

Liksom föregående läsår var det en större andel elever i parallellklasserna som läste naturvetenskapsprogrammet (65 procent), liksom en större andel elever i riket i övrigt som läste samhällsvetenskapsprogrammet (70 procent).

Könsfördelning

Diagram 4 visar könsfördelningen bland eleverna i spetsutbildning och jämförelsegrupperna. Sammantaget utgjorde kvinnorna 47 procent av eleverna i spetsutbildning, och männen utgjorde 53 procent. Kvinnorna var i majoritet inom samhällsvetenskapliga spetsutbildningen (56 procent), medan männen var i majoritet inom naturvetenskapliga spetsutbildningen (63 procent).

Diagram 4. Andel män och kvinnor, nybörjarelever år 1, i spetsutbildning och jämförelsegrupper, läsåret 2017/18

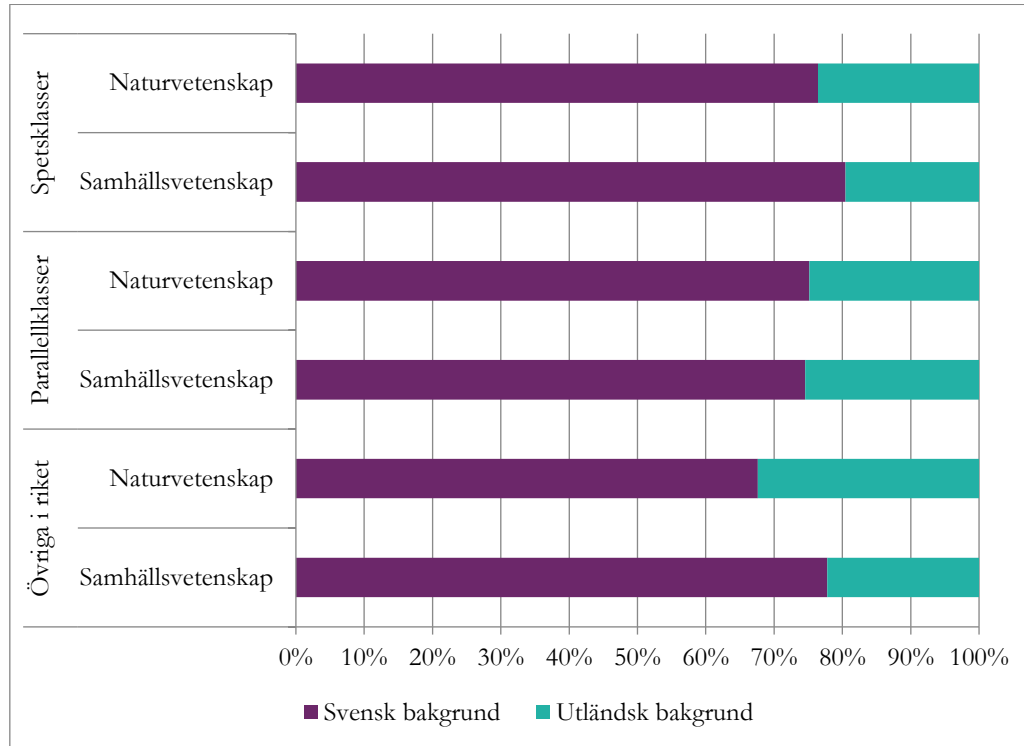

I jämförelsegrupperna var kvinnorna i majoritet genomgående. Däremot fanns en större andel män på naturvetenskapsprogrammet jämfört med samhällsvetenskapsprogrammet både i parallellklasserna, där de utgjorde 57 procent, och i övriga riket (56 procent).

Svensk och utländsk bakgrund

Diagram 5 visar andel elever med svensk och utländsk bakgrund. Eleverna med utländsk bakgrund utgjorde 22 procent av alla eleverna i spetsutbildning, medan eleverna med svensk bakgrund utgjorde 78 procent. Inom samhällsvetenskapliga spetsutbildningen var eleverna med utländsk bakgrund 20 procent, och inom naturvetenskapliga spetsutbildningen var de 24 procent.

Diagram 5. Andel nybörjarelever år 1 med svensk respektive utländsk bakgrund, i spetsutbildning och jämförelsegrupper, läsåret 2017/18

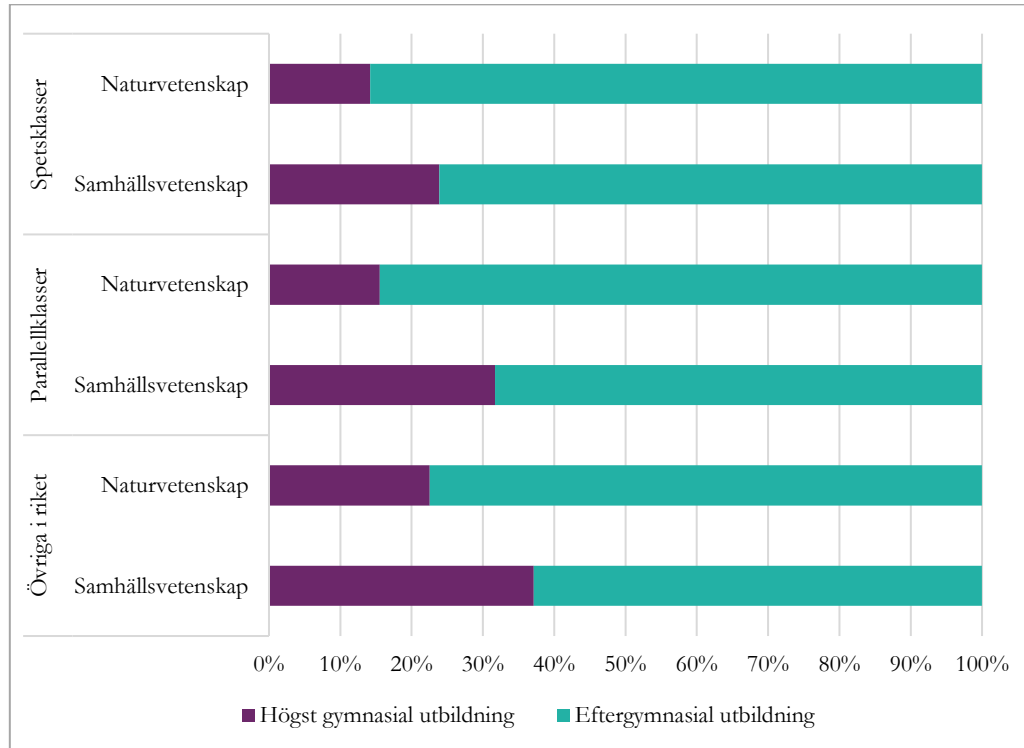
I parallellklasserna var andelen elever med utländsk bakgrund lika stor på samhällsvetenskapsprogrammet som på naturvetenskapsprogrammet (25 procent). I riket i övrigt var andelen elever med utländsk bakgrund däremot större på naturvetenskapsprogrammet än på samhällsvetenskapsprogrammet (32 respektive 22 procent).

Föräldrarnas utbildningsnivå

Totalt 81 procent av eleverna i spetsutbildning har föräldrar med eftergymnasial utbildning. Detta är en något större andel än för jämförelsegrupperna. I parallellklasserna har 79 procent av eleverna föräldrar med eftergymnasial utbildning, och i riket i övrigt är motsvarande andel 67 procent.

Diagram 6. Andel nybörjarelever år 1 vars föräldrar har olika utbildningsnivåer, i spetsutbildning och jämförelsegrupper, läsåret 2017/18

Det är genomgående störst andel elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning på naturvetenskapsprogrammet. Bland eleverna som läste en naturvetenskaplig spetsutbildning var andelen vars föräldrar har eftergymnasial utbildning 86 procent, och bland eleverna som läste samhällsvetenskaplig spetsutbildning var motsvarande andel 76 procent.

Meritvärden från grundskolan

Tabell 4 visar genomsnittligt meritvärde från grundskolan. Sammantaget har eleverna inom gymnasial spetsutbildning ett högre meritvärde (277) än eleverna i parallellklasserna (268) och i övriga riket (256). Vidare har eleverna på naturvetenskapsprogrammet genomgående ett högre meritvärde än eleverna på samhällsvetenskapsprogrammet. Bland eleverna inom naturvetenskaplig spetsutbildning är meritvärdet 280, jämfört med 273 för spets eleverna inom samhällsvetenskap. Värt att notera är att eleverna inom samhällsvetenskaplig spetsutbildning har ett lägre meritvärde än eleverna på naturvetenskapsprogrammet i parallellklasserna och i riket i övrigt.

Tabell 4. Meritvärde från åk 9 för nybörjarelever år 1, i spetsutbildning och jämförelsegrupper, läsåret 2017/18

	Medelvärde	Std.
Spetsklasser		
Naturvetenskap	280	42
Samhällsvetenskap	273	31
Totalt	277	37
Parallellklasser		
Naturvetenskap	277	32
Samhällsvetenskap	251	30
Totalt	268	34
Övriga i riket		
Naturvetenskap	278	39
Samhällsvetenskap	246	38
Totalt	256	41

Studieresultat och övergång till högskolan - nybörjarelever läsåret 2014/15

I det här avsnittet presenteras studieresultat för nybörjarelever⁶ år 1 läsåret 2014/15 som efter tre års studier fullföljt samma program i gymnasieskolan som de har påbörjat.⁷ Runt cirka 36 000 av de elever som påbörjade sina studier detta läsår hade efter tre år fullföljt samma program som de påbörjat. Av dessa elever ser fördelningen mellan grupperna ut som följande.

---

⁶ Populationen av elever som läser en spetsinriktning är i detta avsnitt baserad på studievägs-koden som skolenheterna har rapporterat in till Skolverket och avser nybörjare, dvs. elever som inte tidigare har läst något program i gymnasieskolan. Informationen är dock kompletterad med information om elever som läser en spetsinriktning i årskurs 1 som skolenheterna har meddelat Skolverket i kontakt med desamma. Då rapporteringen av elever i försöksverksamhet med gymnasial spetsutbildning i vissa fall tidigare varit otillräcklig har Skolverket kontaktat skolenheterna för att få uppgift om vilka elever som läser inom försöksverksamheten. Av denna anledning har båda källor använts för att få fram elever som läser en spetsinriktning. Förfarandet innebär att det kan finnas några elever som inte är nybörjare bland de elever som här presenteras som nybörjare inom spetsutbildningen, dvs. dessa elever kan tidigare ha läst på ett annat program inom gymnasieskolan.

⁷ Elever med högskoleexamen efter tre års studier inom samma program. Tre år utgör normal studietid. Beräkningen kontrollerar inte för skolenhet, dvs. eleven kan ha bytt skolenhet men fortsatt på samma program.

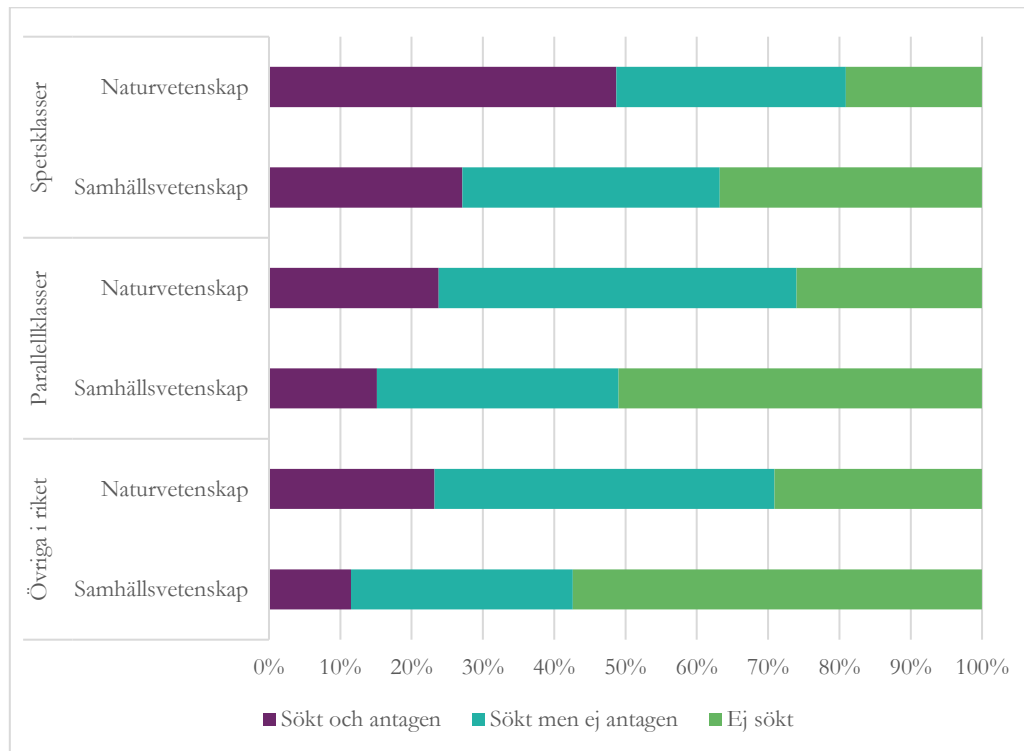
Tabell 5. Antal nybörjarelever år 1 som efter tre års studier har fullföljt samma program som de påbörjade, läsåret 2014/15

	Antal
Spetsklasser	
Naturvetenskap	115
Samhällsvetenskap	133
Totalt	248
Parallellklasser	
Naturvetenskap	562
Samhällsvetenskap	581
Totalt	1 143
Övriga i riket	
Naturvetenskap	10 081
Samhällsvetenskap	24 158
Totalt	34 239

Övergång till högskolan

Diagram 7 visar övergång till högskolan hösten 2017, det vill säga andel elever som sökte och antogs till högre utbildning, alternativt sökte men inte antogs, eller som inte sökte till högskolan. Eleverna i spetsutbildningen sökte och antogs till högskolan i större utsträckning än resterande elever. Totalt 37 procent av dessa elever sökte och antogs till högre utbildning, jämfört med 19 procent av eleverna i parallellklasserna, och 15 procent av eleverna i övriga riket.

Diagram 7. Övergång till högskolan efter tre års studier, nybörjarelever år 1, i spetsutbildning och jämförelsegrupper, höstterminen 2017

Värt att notera är att det är en markant större andel elever som gick vidare till högskolan direkt efter att ha avslutat spetsutbildningen inom naturvetenskap jämfört med övriga elever, nästan hälften (49 procent) av dessa elever gick direkt vidare till högskolan. Generellt sett var det en större andel elever på naturvetenskapsprogrammet som gick vidare till högskolan direkt efter avslutade gymnasiestudier jämfört med eleverna på samhällsvetenskapsprogrammet.

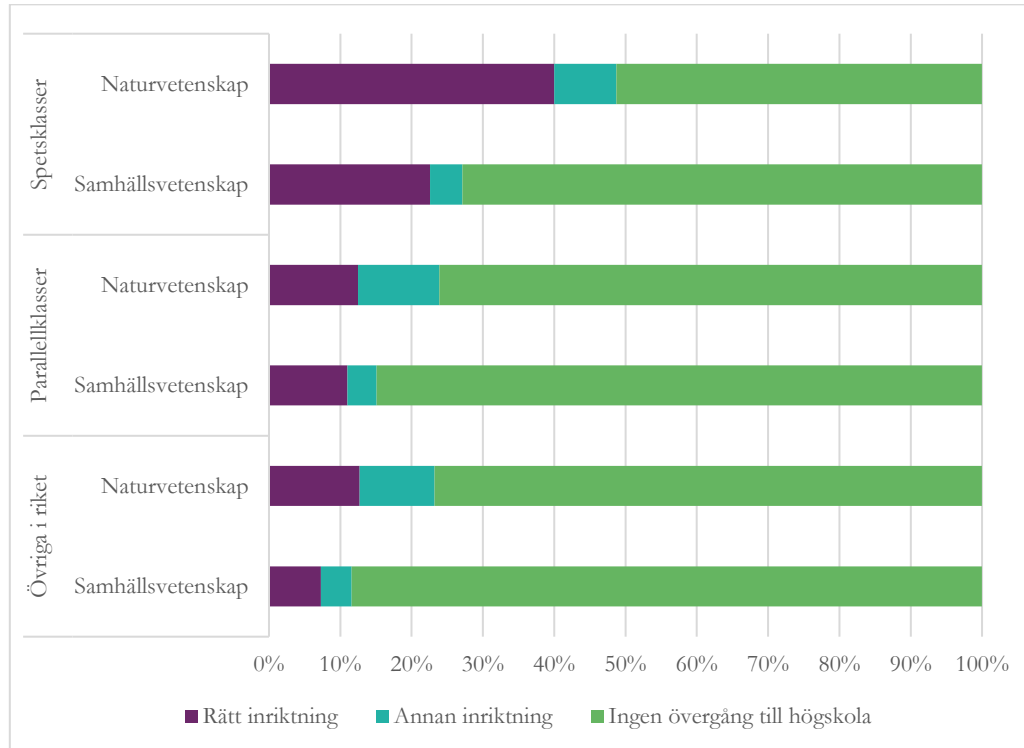
Utbildningsinriktning på högskolan

Diagram 8 visar utbildningsinriktning på högskolan. Utbildningsinriktning presenteras i termer av rätt inriktning och annan inriktning. Rätt inriktning innebär att eleven läser en utbildningsinriktning som är i linje med det program han eller hon har läst i gymnasieskolan.⁸

---

⁸ För individerna som läste samhällsvetenskapsprogrammet i gymnasieskolan räknas samhälle och humaniora som rätt inriktning på högskolan (SUN 2 och 3). För individer som läste naturvetenskapsprogrammet i gymnasieskolan räknas istället naturvetenskap och teknik som rätt inriktning på högskolan (SUN 4 och 5).

Diagram 8. Utbildningsinriktning på högskolan, nybörjarelever år 1, i spetsutbildning och jämförelsegrupper, höstterminen 2017

Det är vanligare förekommande att eleverna som har läst en spetsutbildning i gymnasieskolan läser rätt utbildning på högskolan jämfört med övriga elever, och detta är särskilt påfallande bland eleverna inom naturvetenskaplig spetsutbildning. Totalt 31 procent av spets eleverna läste rätt inriktning på högskolan, jämfört med 12 procent av eleverna i parallellklasserna och 9 procent av eleverna i övriga riket. Vidare var det 40 procent av eleverna som läste naturvetenskaplig spetsutbildningen som sedermera läste rätt inriktning på högskolan.

Studieresultat och övergång till högskolan - nybörjarelever läsåret 2015/16

Tabell 6 visar antal elever som efter tre års studier har fullföljt samma program som de påbörjade läsåret 2015/16.

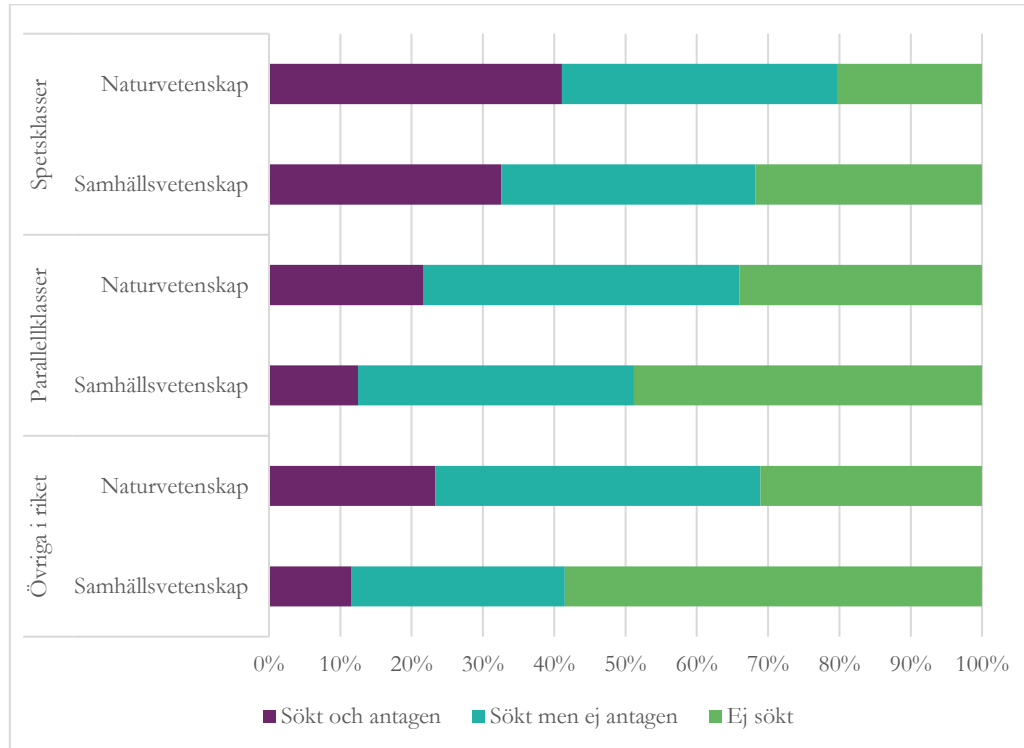
Tabell 6. Antal nybörjarelever år 1 som efter tre års studier har fullföljt samma program som de påbörjade, läsåret 2015/16

	Antal
Spetsklasser	
Naturvetenskap	124
Samhällsvetenskap	132
Totalt	256
Parallellklasser	
Naturvetenskap	627
Samhällsvetenskap	473
Totalt	1 100
Övriga i riket	
Naturvetenskap	10 391
Samhällsvetenskap	24 974
Totalt	35 365

Övergång till högskolan

En större andel av eleverna som hade läst en spetsutbildning sökte och antogs till högre utbildning hösten 2018 jämfört med övriga elever (se diagram 9). Totalt 37 procent av eleverna som hade läst en spetsutbildning sökte till högskolan och blev antagna, jämfört med 18 procent av eleverna i parallellklasserna och 15 procent av eleverna i övriga riket.

Diagram 9. Övergång till högskolan efter tre års studier, nybörjarelever år 1 i spetsutbildning och jämförelsegrupper, höstterminen 2018

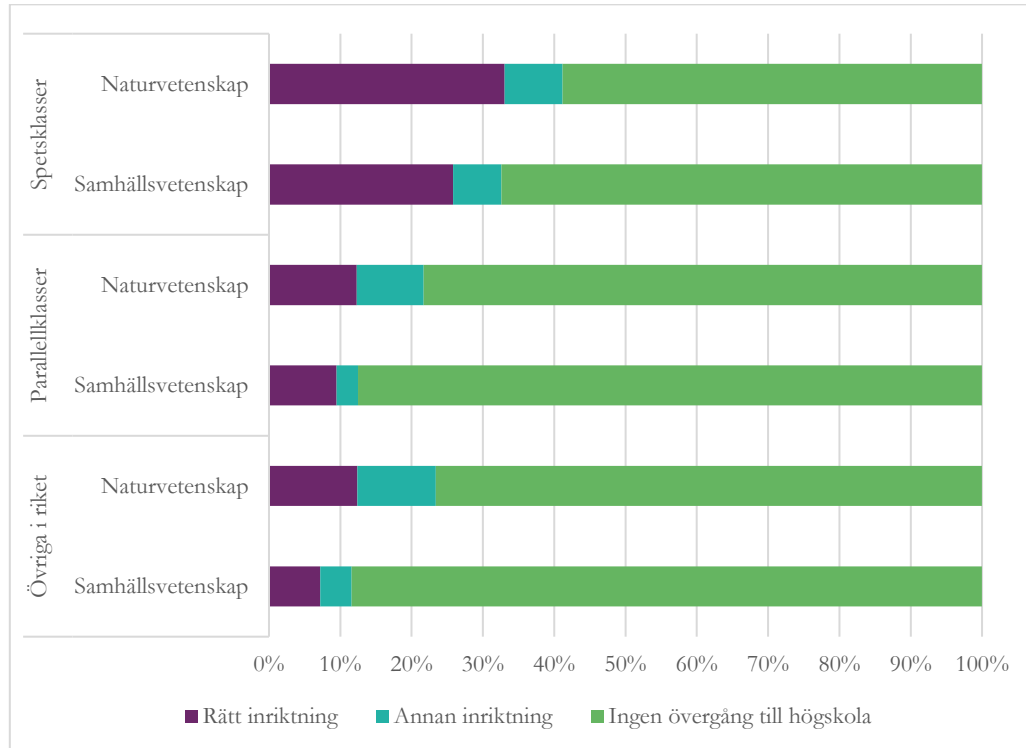

Liksom tidigare år var det främst eleverna som hade läst en naturvetenskaplig spetsutbildning som gick vidare till högskolan direkt efter avslutade gymnasiestudier, 41 procent av dessa elever gjorde det.

Utbildningsinriktning på högskolan

Eleverna som fullföljt hade en spetsutbildning läste i högre utsträckning rätt inriktning på högskolan jämfört med övriga elever, totalt 29 procent av spets eleverna gjorde det. Bland eleverna i parallellklasserna läste 11 procent rätt inriktning på högskolan, och bland eleverna i övriga riket gjorde 9 procent det.

Diagram 10. Utbildningsinriktning på högskolan, nybörjarelever år 1 i spetsutbildning och jämförelsegrupper, höstterminen 2018

Även detta läsår var det vanligast förekommande att eleverna som hade läst naturvetenskaplig spetsutbildningen fortsatte att läsa rätt inriktning på högskolan jämfört med resterande elever, 33 procent av spets eleverna på naturvetenskapsprogrammet läste rätt inriktning.

Tabellbilaga

Nybörjarelever läsåret 2016/17

Tabell 7. Antal och andel (%) män och kvinnor, nybörjarelever år 1 i spetsutbildning och jämförelsegrupper, läsåret 2016/17

	Män		Kvinnor	
	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Spetsklasser				
Naturvetenskap	88	59	62	41
Samhällsvetenskap	72	42	99	58
Parallellklasser				
Naturvetenskap	329	52	301	48
Samhällsvetenskap	166	35	310	65
Övriga i riket				
Naturvetenskap	5 895	45	7 334	55
Samhällsvetenskap	12 605	40	18 536	60

Tabell 8. Antal och andel (%) nybörjarelever år 1 med svensk respektive utländsk bakgrund, i spetsutbildning och jämförelsegrupper, läsåret 2016/17

	Svensk bakgrund		Utländsk bakgrund	
	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Spetsklasser				
Naturvetenskap	111	74	39	26
Samhällsvetenskap	143	84	28	16
Parallellklasser				
Naturvetenskap	482	77	144	23
Samhällsvetenskap	363	76	112	24
Övriga i riket				
Naturvetenskap	9 018	69	4 138	31
Samhällsvetenskap	24 208	78	6 809	22

Tabell 9. Antal och andel (%) nybörjarelever år 1 vars föräldrar har olika utbildningsnivåer, i spetsutbildning och jämförelsegrupper, läsåret 2016/17

	Högst gymnasial utb.		Eftergymnasial utb.	
	Antal	Andel	Antal	Andel
Spetsklasser				
Naturvetenskap	31	21	115	79
Samhällsvetenskap	43	25	127	75
Parallellklasser				
Naturvetenskap	93	15	521	85
Samhällsvetenskap	157	33	312	67
Övriga i riket				
Naturvetenskap	3 124	24	9 803	76
Samhällsvetenskap	11 670	38	18 866	62

Nybjörjarelever läsåret 2017/18

Tabell 10. Antal och andel (%) män och kvinnor, nybjörjarelever år 1 i spetsutbildning och jämförelsegrupper, läsåret 2017/18

	Män		Kvinnor	
	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Spetsklasser				
Naturvetenskap	131	63	78	37
Samhällsvetenskap	93	44	117	56
Parallellklasser				
Naturvetenskap	368	43	479	57
Samhällsvetenskap	140	31	312	69
Övriga i riket				
Naturvetenskap	6 057	44	7 611	56
Samhällsvetenskap	13 113	41	18 884	59

Tabell 11. Antal och andel (%) nybjörjarelever år 1 med svensk respektive utländsk bakgrund, spetsutbildning och jämförelsegrupper, läsåret 2017/18

	Svensk bakgrund		Utländsk bakgrund	
	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Spetsklasser				
Naturvetenskap	159	76	49	24
Samhällsvetenskap	169	80	41	20
Parallellklasser				
Naturvetenskap	633	75	209	25
Samhällsvetenskap	337	75	115	25
Övriga i riket				
Naturvetenskap	9 179	68	4 400	32
Samhällsvetenskap	24 814	78	7 092	22

Tabell 12. Antal och andel (%) nybjörjarelever år 1 vars föräldrar har olika utbildningsnivåer, spetsutbildning och jämförelsegrupper, läsåret 2017/18

	Högst gymnasial utb.		Eftergymnasial utb.	
	Antal	Andel	Antal	Andel
Spetsklasser				
Naturvetenskap	28	14	169	86
Samhällsvetenskap	49	24	159	76
Parallellklasser				
Naturvetenskap	128	16	695	84
Samhällsvetenskap	142	32	306	68
Övriga i riket				
Naturvetenskap	2 980	23	10 242	77
Samhällsvetenskap	11 627	37	19 677	63

Studieresultat och övergång till högskolan – nybörjarelever läsåret 2014/15

Tabell 13. Övergång till högskolan, antal och andel (%), nybörjarelever år 1 i spetsutbildning och jämförelsegrupper, höstterminen 2017

	Sökt och antagen		Sökt men ej antagen		Ej sökt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Spetsklasser						
Naturvetenskap	56	49	37	32	22	19
Samhällsvetenskap	36	27	48	36	49	37
Parallellklasser						
Naturvetenskap	134	24	282	50	146	26
Samhällsvetenskap	88	15	197	34	296	51
Övriga i riket						
Naturvetenskap	2 339	23	4 813	48	2 929	29
Samhällsvetenskap	2 781	12	7 516	31	13 861	57

Tabell 14. Utbildningsinriktning på högskolan, antal och andel (%), nybörjarelever år 1 i spetsutbildning och jämförelsegrupper, höstterminen 2017

	Rätt inriktning		Annan inriktning		Inte i högskola	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Spetsklasser						
Naturvetenskap	46	40	10	9	59	51
Samhällsvetenskap	30	23	6	5	97	73
Parallellklasser						
Naturvetenskap	70	13	64	11	428	76
Samhällsvetenskap	64	11	24	4	493	85
Övriga i riket						
Naturvetenskap	1 278	13	1 061	11	7 742	77
Samhällsvetenskap	1 752	7	1 029	4	21 377	89

Studieresultat och övergång till högskolan – Nybörjarelever läsåret 2015/16

Tabell 15. Övergång till högskolan, antal och andel (%), nybörjarelever år 1 i spetsutbildning och jämförelsegrupper, höstterminen 2018

	Sökt och antagen		Sökt men ej antagen		Ej sökt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Spetsklasser						
Naturvetenskap	51	41	48	39	25	20
Samhällsvetenskap	43	33	47	36	42	32
Parallellklasser						
Naturvetenskap	136	22	278	44	213	34
Samhällsvetenskap	59	13	183	39	231	49
Övriga i riket						
Naturvetenskap	2 423	23	4 735	46	3 233	31
Samhällsvetenskap	2 885	12	7 473	30	14 616	59

Tabell 16. Utbildningsinriktning på högskolan, antal och andel (%), nybörjarelever år 1 i spetsutbildning och jämförelsegrupper, höstterminen 2018

	Rätt inriktning		Annan inriktning		Inte i högskola	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Spetsklasser						
Naturvetenskap	41	33	10	8	73	59
Samhällsvetenskap	34	26	9	7	89	67
Parallellklasser						
Naturvetenskap	77	12	59	9	491	78
Samhällsvetenskap	45	10	14	3	414	88
Övriga i riket						
Naturvetenskap	1 285	12	1 138	11	7 968	77
Samhällsvetenskap	1 794	7	1 091	4	22 089	88